

FFORDD Y

624
G M H C P F F R E D J R

Y N E I

ADDOLIA D

A' I

Y M A R F E R

N E U.

Hyfforddiadau, wrth ba rai yr annysgedig a
allant wybod pa fôdd i'w hymddwyn eu hu-
nain, yn eu hamriw Ddyledfwyddau tu-ag-
at Dduw a Dŷn.

Wedi eu cymhwyso i'r dealldwriaethau gwaelaf.

Pregeth. 12. 13.

Ofna Dduw, a chadw ei orchymmyn, canys hyn yw holl
Ddylêd dŷn.

Printiedig yn R H Y D Y C H E N
yn y flwyddyn, 1683.

R H A G - Y M A D R O D D.

MAe ynghylch chwe mis bellach (er bôd fy nygiad i fynu, fy nghyflwr tlawd, ac agos wendid he- naint yn fy nigalonni) er pan gymmerais i hyf- der i roddi cyfrif, eglur a goneft, megis yngŵydd Duw; o'r cyfryw bethau ag oeddynt, ar ol manwl ystyr- iaeth, yn ymddangos i mi yn ddeunydd fawr tu-ag-at ynnill i mi feddwl heddychlawn yn y bŷd ymma; a siccrŵydd o ddedwyddwch yn yr hwn sydd i ddyfod: a'r rhai, o ran fy môd yn eu gweled mor lleol i mi fy hun, yr oeddwn yn tybied, a allent fôd felly i eraill hefyd.

Ar yr amser hwnnw myfi a'm rhoddais fy hun mewn dy- léd, trŵy addaw, *o's cansyddwn i ddaioni yn y byd wedi ei wneuthur eisoes trwy fy ymgais, cynnygw'n i ryw bethau eraill i'm Cenhedlaeth ac y byddwn rhag-llaw yn ynfyd er mwyn Crist:* Er mwyn hyn wedi gwneuthur i mi gredu fôd yr hyn a yf- grifennasid yr amser hwnnw trŵy râs Duw wedi bôd yn lleol i lawer o eneidiau tlodion, mi a dybiais yn gymmwys yn yr ail brintiad ymma Siarad â'r *Darlennydd* mewn dull Rhag- ymadrodd, a'i rybuddio ef,

1. *In y lle Cyntaf*, o's ydyw yn edrych am ymadroddion Dys- gedig, hygoel-budolaidd, ac o ddoethineb ddynawl; neu o's yw yn chwennych cynnal i fynu Sect neu Barti trwy sawrygu wynebaw dynion (*pe byddant fal Pawl, Apollos, neu Sephas,*) yn bregethwyr galluccas, neu yn wyr mwyaflawnnoddiad mewn gweddi; neu o's ydyw yn llafurio i fôd yn ddim oddieithr yn Griston, ymoroled mewn lle amgen, ac na flined mo'no ei hun wrth ddarllain y llyfr hwn:

2. *In yr ail lle*, yr ŵyf i'w ragrybuddio ef ar fôd iddo ddar- llain ac ystyried yr holl lyfr drosto, cyn y rhoddo ei farn am un rhan o honaw.

3. *Ac yny drydedd*, o's nad ydyw mewn cyflwr llafurwr (cans felly yrdŵyf i, ac wrth y rhai hynny yr ydŵyf i yn siarad yn bennaf) etto na thybied, nad ydyw y dyledswyddau, a roddir ar lawr, yn perthynu iddo; ond yn hytrach gwy- bydded mewn pob tebygoliaeth, eu bôd yn perthyn iddo ef yn helaethach nac iddynt hŵy; neu eu bod yn fwy dyledus arno: Ac i roddi esampl o hyn. Mae yn gyffredinol i wr o gelfyddyd, i wr yn arfer marsiandiaeth, neu yn cadw gweith- dy ychwaneg o ennyd i ddarllain a gweddio, a gwell Cyfeus- dra

r Rhag-ymadrodd.

dra i fyned o'r neilldu i le dirgel er Cyflawni y dyledfwyddau hyn, nac i'r *llafurwr* gwladedd tlawd : Ac fe a'n dylgir, mae i hŵy bynnag y rhoddwyd llawer, llawer a ofynnir iddo. Heblaw hyn y mae mewn *Dinasoedd* a *Threfydd* (lle ganmwyaf y mae *Crefstwyr* yn preswyllo) ychwaneg o oleuni a gwybodaeth, nac fydd yng-nghyrrau tywyllion y deyrnas, lle y mae y *llafurwr* yn buw. *A'r hwn fydd yn gwybod ewyllys ei ieistr, ac heb wneuthur yn ol ei ewyllys ef, a gurir a llawer ffonnod; pan fyddo hwnnw ni's gwybu hi yn cael ei guro âg ychydig.*

4. *Ac yn y lle diweddaf mi a fynwn i'r Darllennydd* ystyried mae dyna'r amlder y mae ef yn cael llês wrth ddarllain hwn a llyfrau eraill, nid pan fyddo wedi dysgu rhyw beth ni's gwyddai o'r blaen, ond pan fyddo wedi ei berfwaedio i gyflawni rhyw ddyledfŵydd nid oedd o'r blaen yn ei chyflawni; ac nid rhaid ychwaneg prawf o hyn, na'r peth a ddywedais yr awr hon am gyflwr y rhai hynny a wyddent ewyllys eu Harglŵydd, ac ni wnaethant yn ei hol: A'r ymadrodd hwnnw o'r eiddo yr Apostol, fôd y *Cythreuliaid yn credu*, ac etto yn *Gythreuliaid* fyth: ie hŵy a gânt ddamnedigaeth helaethach o achos eu gwybodaeth honno: Canys er bôd y drwg-weithredwr yn ein *seffiwnau* ni yn ddiangol trŵy leshâd ei *Eglwyswyr*, a'i gyfarwyddid yn darllain; etto ar ddydd mawr y farn, Duw a wneiff yn union yn y gwrthwyneb: Yr hwn a bechodd yn erbyn mwyaf o oleuni, a deflir ym-mhellach na neb arall i'r tywyllwch eithaf.

John Williams

*Ffordd y Gwr Cyffredin yn ei Addoliad
a'i Imarfer.*

Y DOSPARTHIAD I.

Lafurwr tlawd wyf fi, ac fe ddarfu i mi yn fynych amser a fu yn fy ieuengtid helpio llawer o'm Cymmydogion trwy weithio o fesur y dydd; ac etto, wedi i'm plant gryfhau, nid wyf fi mewn amgen Cyflwr na thenant neu ardrethwr tyddyn, yr hwn yr wyf fi yn ei drin, ac yn ei drefnu trwy eu llafur hwy a'm llafur fy hun: Etto mi a ddygwyd i fynu (i Dduw yr wyf yn diolch) nid un unig i ddarllain, ond hefyd i ysgrifennu; ac yn ychwanegi gryn ysgolheigtod, wedi fy mwriadu unwaith i fôd yn ysgolhaig tlawd yn un o'r *Prif-Ysgolion*. Canys fy nhad goneft, yn gweled ynddo ei hun, lawer gwaith a llawer môdd, y mawr-golledus anghyfleusdra o fôd yn anllythrennog, a gymmerodd fawr ofal i ragflaenu hyn ynom ni ei blant; ac gan y medrwn i ddarllain yn beth eglurach, a pharottach nag yr un o'm brodyr a'm chwiorydd, efe a gymmerodd yr hoffder mwyaf yn gwrando arnaf fi yn darllain: A minnau yn dal fulw fôd hyn yn rhyngu bodd iddo ef, oeddwn, a'r grâs i mi i ryngu ei fodd ef, yn fwy-fwy yn y ffordd ymma; ac wrth ryngu bodd iddo ef, i wneuthur i mi fy hun fawr-llës, yn negis y daethym i ddeall ar ol hynny: Canys lle y clywai ef, pan fyddai i ni ennyd, yn enwedig ar nosweithiau y gaiaf, mi ddarlennais drof-

tynt, nid yn unig y *Sengla'r dwbl Psallwyr*, ond hefyd yr holl *Teibl* fŵy nag unwaith; ac felly mi gefais i'm pen, pan oeddwn heb feddwl am y fâth beth, gyflawn histori y *Llyfr Cysssegr-lân* hwnnw mewn rhyw fefur, i'm mawr ddifyr-wch, a'm lleshâd er hynny hyd yr amser ymma.

D O S P A R T H I A D II.

Nid oeddwn i ond y trydydd brawd; a hynny o olyd a adawfai fy Nhâd i mi wrth i farwolaeth, gyd-â hynny yr ŵyf fi, trŵy fendith Duw ar fy llafur oneft, yn ei feddiannu hyd yn hyn, oedd ac fydd ddigon bychan. Ond cyfryw ag oedd ac ydyw, myfi a roddais fy mryd bob amser trŵy râs Duw i wneuthur iddo watanaethu; ie i fyw ar lai hefyd: A hyn a wneithym i bob amser, (I Dduw o eigion fy nghalon yr wyfi yn diolch) ac felly mi a dreuliais fy nyddiau mewn heddwch a llonyddwch mawr. Canys pan ŵyf fi yr awr hon yn ysgrifennu hyn, yr ŵyf agos wedi diweddi y pummed flwyddyn a thri-ugain o'm bywyd. Ac o herwŷdd fy môd, yn fy nhŷb ty hun, yn gweled ddarfod i mi ynnill, yn enwedig yn fy amser diweddaf hwn, lawer o yspyrŵydd da, megis tu-ag-at *gredn yn union a rhodrio yn dduwiol*; y cyfryw ag a allant ondodid fôd yn llefol i'w harfer gan fy mhlant a'm Cymmydogion ar ol i mi ymadael: mi a dybiais yn dda, ar ol gwîr ystyriol ymgynhoriad, eu gosod ar lawr ymma; ac yn y lle cyntaf i ddŵyn ar gôf i mi fy hun yn gyftal ag iddynt hwythau, pa fôdd y daethym i fodlonrŵydd a sefydlrŵydd meddwl, yn y gwahanredol amrafaelion ag ydynt yr awr hon yn y byd ynghylch perthynafau Crefydd.

DOSPARTH IAD III.

Canysyn y deng mlynedd a'r ugain diweddaf hyn o'm hoed, o achos y blinderau, a'r gwall-gofus wahaniadau yn ein mysc, mi a amheuais lawer ynghylch fy nghrefydd; ac ys ynfyd fi! mi a dybiais hefyd, wrth wrando a gweled beth a fedrai bob parti ddywedyd drof-tynt eu hunain, y gallwn ganfod pa le yr oedd fwyaf o wirionedd, ac ymfefydllu yno. Ond yn union yn y gwrthwyneb i'm disgwyliad, y môdd ymma a'm gwnaeth i yn fwy ansefydlog nag y fuafwn erioed o'r blaen: Ac nid rhyfedd. Canys pa fôdd y gallwn i yn un dyn, ac heb i mi allu fôdd yn y byd trwy fy nygiadi fynu, chwilio gwaelodion y cyfryw amrafaelion? pa fôdd, meddaf, y gallai ddyn llêd-wirion o'm bâth i fôd mewn grym i farnu yn ddi-bennol o'r pethau hynny? Weithian mi a gymmerwn feddwl i fyned at weinidogion y gair ac Eglwysfwr ynghylch hyn ymma; yr oeddwn yn gweled eu bôd hwythau hefyd mewn gwahaniaeth, ac anghytundeb, yn eu plith eu hunain; cymmaint neu fwy nâ neb eraill. Ac fe a ddigwyddodd, er ynghylch pedair biynedd a'r ugain bellach, fôd yn y plwyf, ym-mha un yr oeddwn i yn ardrethu tyddyn, ddau Eglwysfwr ar yr un amfer; un oedd wr oedrannus, yr hwn a droëd allan megis gwrthwynebwr y llywodraeth; a'r llall oedd wr bonheddig ieuengach, o'r ffordd *Bresbyteriaidd*, yr hwn a o-fodafid yn ei le ef gan yr *benuriaid* gosodedig i edrych at weinidogaeth yr Eglwys: yr oeddwn yn gweled yn eglur, na wnai fyned at un o'rhai hyn, ond ychwanegu fy amheuaeth yn lle ei thynnu ymaith; neu trwy ddall ymostyngiad o dde-

alldwriaeth, i dibennu hi yn anrhesymmol. Yn lle y ffordd ymma gan hynny, mi a ddechreuais gyd-ymresymmu â'm Cymmydogion, ac â rhai'r un cyflwr â mi fy hun; ond mewn byr amser, mi a ddeallais fy mai y môdd hwnnw: Canys nêb o honom heb ddeall yn dda y pethau yr ymresymmem am danynt, yr oeddym yn ymflino yn ddifûdd; ac yn y diwedd, yn fyrthio i ymrafaelio â'n gilydd yn anweddus, ac yn ddigon peryglus. Ac yr wyf fi yn cofio yn dda, fel yng-nghylch diwedd y rhyfel, wrth ddigwydd i'm fiarad â melinydd o'n trêf ni (yr hwn a'i galwai ei hun yn *independant*) yng-nghylch ffordd y *gynnulleidfa*; (fal yr oedd ef yn ei henwi hi,) er fy môd i, ym-marn y rhai oeddynt yn gwrando, yn sefyll ar y gwîr yn well nag efe; etto yn ddiattreg fy nghymmydog da hwnnw â'm trawodd ar fy wyneb, gan ddywedyd, *Cerydded yr Arglŵydd dydi a'th ymresymiad Cnawdol*, ac ar hyn efe â'm gadawodd. Wedi fy nhwyllo fal hyn am fy ngobaith o leshâd wrth ymresymmu â'm Cymmydogion, mi a ymroais yn-nesaf, hyd lle y cyrhaeddai fy ychydig drysfor, i brynnu y llyfrau a ddeuent allan ym-mhrint; ac, lle na chyrhaeddai, i'w benthycca: Ond yn hyn fe â'm syfrdanŵyd, ac â'm anrhefnŵyd yn waeth nag un amser. Yr oeddwn yn gweled ymrafaelion newyddion yn codi, rhai o'r blaen nid oeddwn i yn meddwl am danynt; ac yr oeddwn yn craffu fy môd i fy hun yn tueddu i fôd o'r un dŷb â'r hwn a ddarlle-nais i ddiweddaf. A hyn oedd yn gwneuthur yn eglur i mi na ddarfyddai fy amheuaeth, nes rhoi heibio ddarllain. Ac fel yr oeddwn yn y fâth gyfing-gyngor a phenbleth mewn mawr anfodlonrwydd, mi a roddais fy holl lyfrau i'w cadw.

cadw, ond fy Meibl yn unig, ac a ddechreuais yn ddiſceulus, pan gawn ennyd waith ar ddyddiau yr wythnos, ac yn arbennig ar ddŷdd yr Arglŷydd, ddarllain hwnnw; ac wrth ddarllain yr oeddwn bob amser, pan fyrthiwn ar ryw fannau hynod a pherthynafol i mi yn fy nghyflwr, yn eu yſgrifennu hŵynt i lawr mewn Pappur ar eu pennau eu hunain; fel, wedi hynny, y gallwn yn well eu hystyried. Ond er fy môd wedi rhoddi llŵyr-frŷd i'm cadw fy hun yn gwbl i ddarllain y Beibl, etto wedi clywaid fôn fôd llyfr, a elwid *Holl ddyled-fŷydd dŷn*; Abôd hwnnw wedi ei fwriadu i arferiad teuluoedd yn neillduol, mi a ymroais i edrych hwnnw; ac wedi ei edrych unwaith droſto, mi a ymroais i'w gadw, o herwŷddei fôd, o'r dechreu i'r diwedd yn galw arnaf i'r ddyled-fŷydd o dduwioledeb a rhinweddau da; yr hon a gyfaddefir gan bawb yn gyffredinol, a hynny heb fy rhwymo i un parti neillduol: Ac fel yr ŵyf fi yn clywed fôd y llyfr hwnnw mor llawn; a bôd y rhai mwyaf dysgedig yn ei fawrygu: felly yr ŵyf fi fy hun yn cael ynddo hyn o lês, ſef, y gall y gwaelaf ei ddeall.

D O S P A R T H I A D IV.

Y manau, ar ba rai y creffais i yn gyntaf, ac yn arbennig; a rhai a'm annogasant i chwilio yn ddyfalach, oeddynt y rhai hyn, *Ioan. 5. 39.* Chwiliwch yr Yſgrythyrau, canys ynddynt hŵy yr ydych chi yn meddwl cael byrŷdd tragraŷyddol: a hŵynt-hŵy yw y rhai ydynt yn tystiolaethu am danaf fi. *2 Tim. 3. 15, 16, 17.* Ac i ti, er yn fachgen, ŷybod yr Yſgrythyr lân; yr hon ŷydd abl i'th wneuthur di yn ddoeth i iechyd-wriaeth, trwy'r ffŷdd ŷydd yng-Ngrift Ieſu. Yr holl

Ysgrythyr sydd wedi ei rhoddi gan ysprydoliaeth Dduw; ac sydd fuddiol i athrawiaethu, i argyoeddu, i geryddu, i hyfforddi mewn Cyfiawnder, fal y byddo dyn Duw yn berffaith, wedi ei berffeithio i bob gweithred dda. Ioan. 7. 16, 17. Tr Iesu a attebodd iddynt, ac a ddywedodd, fy nysgeidiaeth i nid eiddo fi yw; ond yr hwn a'm kanfonodd. O's ewyllysia neb wneuthur ei ewyllys ef, efe a gaiff wybod am y ddyfgeidiaeth, ai o Dduw y mae hi. Ac Iago. 1. 5. O's bydd ar neb o honoch eisien doethineb, gofynned gan Dduw yr hwn sydd yn rhoi yn haelionus i bawb, ac heb ddannod, a hi a roddir iddo. A Thrachefn Math. 18. 2, 3, 4. A'r Iesu a alwodd atto fachgennyn, ac a'i gosoddol yn eu canol hŷynt, ac a ddywedodd, yn wir y dywedaf i chwi, oddieithre eich troi chwi, a'ch gwneuthur fal plant bychain, nid ewch chwi i mewn i deyrnas nefoedd, &c. Wedi dewis yn neillduol yr Ysgrythyrau rhagddywededig ymma, yr oeddwn yn gweled fy môd, mewn siccr, ar union ffordd i fydlondeb. Gair y gwirionedd yn dywedyd i mi, o's Chwiliwn i yr Ysgrythyrau, y gallwn i gael ynddynt fywyd traggywyddol, fôd yn ddoeth i iechydwrriaeth, yn berffaith, ac wedi fy nghwbl arfogi i bob gweithredoedd da: Ac ynenwedig, o's gwnawn ewyllys Duw trwy sanctaidd ymarweddiad, (canys yna mi gawn wybod am y ddyfgeidiaeth) ac o's gweddiwn am ddoethineb; (canys fe ddywedir y rhoddid hi i mi) Ac o's dygwn fi fy hun i oftyngedig dymme dyn-bach, (canys dywedir mae eiddo y cyfryw rai yw Teyrnas Dduw) a'r hwn a'i gofyingo ei hun felly, a fydd y mwyaf yn-Nheyrnas nefoedd.

D O S P A R T H I A D V.

Yn gyfattebol i hyn, gan fy ngosod fy hun i rodio yn nefaf y gallwn at Dduw yn fy ny led-

led-fŵydd ; a chan fy ngostwng fy hun garei
fron ef trŵy rod-di heibio, hyd yr oedd bossi-bl
i mi, yr holl duedd i opiniwnau a phartiau ag
oeddynt wedi cymmeryd meddiant ynof o'r
blaen ; a chan wneuthur fy nifrifol weddi, ar
fôd iddo ef, yr hwn fydd yn datcuddio i'r rhai
bychain y dirgeledigaethau hynny, y rhai yd-
ynt guddiedig oddiwrth y doethion a'r deallus,
(yr hwn a fu wiw gantho wneuthur y datcu-
ddiad cyntaf o'i ddyfodiad i'r byd i fugail-ddy-
nion tlodion, ac wedi hynny wneuthur *Pyfco-
d-wyr yn Apostolion* iddo) ddangos i mi ei oleuni a'i
wirionedd, a chyfarwyddo fy ngherddediad
yn ei ffordd:

D O S P A R T H I A D VI.

Gan hynny mi a euthym ym-mlaen, gan ddy-
fal ddarllain yr Ysgrythyrau, a dilyn y ddull
honno o ysgrifennu i lawr ar bappur y cyfryw
fannau ag oeddynt yn fy marn i debyccaf i fôd
yn llefol i sefydlu fy meddwl ; ym-musc pa rai
ni adawodd yr un gymmaint o'u hól arnaf a'r
rhaid hynny ydynt yn gosod allan dymmer, neu
ddull yr Efengyl a gorchwiliaeth ei hathraw-
iaeth hi ; megis *Ephes. 6. 19.* Ym-mha le y gel-
wir hi *Efengyl Tangneddyf. Math. 22. 37, 38,*
39. Câr yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th
holl enaid, ac â'th holl feddwl. Hwn yw y cyntaf a'r gor-
chymmyn mawr. A'r ail sydd gyffelyb iaddo, Câr dy gym-
mydog fel ti dy hun ; ar y ddau orchymmyn hyn y mae'r
holl Gyfraith a'r Prophwydi yn sefyll. *Rhuf. 13. 8.* Tr
hwn sydd yn caru arall a gyflawnodd y Gyfraith, canys hyn,
Na odineba, na ladd ; na ledratta, na ddwg gam dys-
tiolaeth, na thrachwanta ; Ac o'd oes un gorchymmyn
arall, mae wedi ei gynnwys yn grymo yn yr ymadrodd
A 4 lwn,

hwn. Câr dy gymmydog fel ti dy hun. Cariad ni wna ddrwg i'w gymmydog, am hynny Cyflawnder y Gyfraith yw Cariad. 1 Ioan. 2. 10. Yr hwn sydd yn caru ei frawd, sydd yn aros yn y goleuni; ac nid oes rhwystr ynddo. Ioan. 14. 27. Yr ŵyf yn gadael i chwi dangneddyf, fy nghangneddyf yr ydŵyf yn ei roddi i chwi; nid fel y mae y byd yn rhoddi, yr ŵyf fi yn rhoddi i chwi. Ioan. 13. 34. Gorchymmyn newydd yr ŵyf yn ei roddi i chwi, ar garu o bonoch eu gilydd fel y cerais i chwi; ar garu o bonoch chwithau barwb eu gilydd. Wrth hyn y gwbydd parwb mae disgylion i mi ydych, o's bydd gennych gariad i'w gilydd. Hebre. 12. 14. Dilynwch heddwch â phawb, a Sancteidrwydd, heb yr hwn ni chaiff neb weled yr Arglŵydd. Rhuf. 16. 17. Yr ŵyf yn attolwg i chwi, frodyr, grassu ar y rhai sydd yn peri angbydfod a rhwystrau yn erbyn yr Athrawiaeth a ddysgasoch chwi, a chiliwch oddiwrthynt; canys y rhai ydynt gyfryw nid ydynt yn gwasanaethu ein Harglŵydd Iesu Grist, eithr eu bol eu bunain, a thriwy ymadrodd teg a gweniaith ydynt yn rywyllo Calonnau y rhai diddrwg. Actau 2. 1. Yr ydys yn datgan fôd yr holl liaws o'r rhai credadwy yn gyttûn yn yr un lle. gw. 46. A bwy beunydd yn parhau yn gyttûn yn y deml. Ioan. 18. 20. Mi a leferais yn eglur wrth y lŷd, yr oeddwn bob amser yn atbrawiaethu yn y Synagog, ac yn y deml, lle mae yr Iuddewon yn ymgynnull bob amser, ac yn ddirgel ni ddywedais i ddim. Math. 24. 24. Cyfyd gau-Gristiau a gau-Brophwydi, ac a roddant ariwyddion mawrion, &c. Am hynny o's dywedant wrthyb, wele, y mae yn y diffaethwch; nac ewch allan: wele, yn yr ystafelloedd; na chredwch. Jud. gw. 18. 19. Bydd yn yr amser diwedaf watwar-wŷr, yn cerdded yn ol eu chwantau annurw- iol eu bunain: y rhai hyn yw y rhai sydd yn eu didoli eu bunain yn annianol, heb fôd yr Yspryd ganddynt. Heb. 10. 23. Daliwn gyffes ein gobaitb yn ddisigl, &c. heb esceuluso

ein cyd-gynbulliad ein bunain megis y mae arfer rhai. Ioan. 10. 4. Wedi i'r bugail yrru allan ei ddefaid ei hun, y mae efe yn myned o'u blaen lŵy: a'r defaid sydd yn ei ganlyn ef, oblegit y maent yn adnabod ei lais ef. Ond y dieithr ni's canlynant, eithr ffoant oddiwrtbo; oblegit nad adwaenant lais y dieithriaid. Math. 7. 15. Ymogelwch rbag gau-brophwydi, y rhai a ddeuant attoch yngiwisgoedd defaid; ond oddimeun bleiddiaid rbeipus ydynt lŵy 2 Tim. 3. 1. Daw amseroedd enbyd cyn y dyddiau diweddaf, canys bydd dynion a'u serch arnynt eu bunain, &c. A chanddynt ritb duwioldeb, eithr wedi gwadu ei grym bi; a rhai hyn gochel di. Canys o'r rhai hyn y mae y rhai sydd yn ymlusco i denau, ac yn dŵyn yn gaeth wrageddos lwythog o bechodau, wedi eu harwain gan amryw chwantau. 1 Ioan 2. 19. Oddiwrtbym ni yr aethant lŵy allan, eithr nid oeddynt o honom ni: Canys pe buasant o honom ni, lŵy a arhosasant gyd-a ni; eithr lŵy a aethant allan oddiwrtbym ni, fel yr eglurid nad oeddynt lŵy oll o honom ni. Heb. 13. 17. Ufudabewch i'ch blaenoriaid ac ymddarofyrgwch, oblegid y maent lŵy yn gwilio tros eich eneidiau chw'i. Heb. 5. 4. Ac nid yw neb yn cymmeryd yr anrbydedd hwn iddo ei hun, ond yr hwn a aŵyd gan Dduw megis Aaron. Rbaf. 10. 14. Pa fôdd y credant yn yr hwn ni chlwyfant am dano? a pha fôdd y clywant heb bregethŵr? a pha fôdd y pregethant o ni's danfenir lŵynt? 1 Cor. 12. 28. A rhai yn wîr a osododd Duw yn yr Eglwys; yn gyntaf, Apostolion; yn ail, Prophwydi; yn drydydd, Athrawon; &c. Ai Apostolion pawb? ai Prophwydi pawb? ai Athrawon pawb.

DOSPARTH IAD VII.

Wedi darfod i mi gyfleu a chyd-gysylltu yr Ysgrythyrau hyn yn y môdd ymma, [pa un ai drŵy ddamwain a hapfiawns, ai drŵy drefnid

nid a rhagluniaeth y goruchaf, ni's gwn i] Ond y mae yn ddiammau gennif, wrth eu darllain drostynt yn ystyriol ac yn ddifrifol ar ryw brydahawn ddŷdd Sul, ddarfod i mi, hyd yr oeddwn yn tybied, ganfod ynddynt lawer o oleuni wedi ei roddi i mi tu-ag-at egluro y pethau amheius hynny, y rhai dros hîr o amſer a'm blinafant: Yr hyn pan ddecellais, mi a'u darllennais drostynt yn fynych iawn; gan graffu yn oestadol ar ryw drefnydd newŷdd, a fydd yn y rhai ni ddaliafwn fulw arnynt o'r blaen: Ac am hynny mi ddygais fy mhappur gyd-â mi i ba le bynnac yr awn; ac yn fynych, fel y cawn ennyd oddiwrth fy ngwaith, yn gyftal gartref ag yn y maes, myfi a edrychais drosto ac a fyfyriais arno.

DOSPARTHIAD VIII.

Allan o'r Ysgrythyrau y rhei ni ag ydynt yn gosod allan, mae heddwch, a chariad, ac undeb yw tymmer a natur yr Efengyl; mi a ddecellais yn ebrŷydd nad ymddadleu, ymrafaelio, llai o lawer ymlâdd a llâdd, oedd y ffordd i dderchafu gwirionedd Cristianogawl: ie, gan fôd, Caru ein gilydd, wedi ei ofod yn arwŷdd mor ddifiomedig, a bôd ein Iachawdwr yn dywedyd, mae wrtho yr adnabydd pawb ei ddifgyblion ef; oddiymma mi gwbl ymroais i fic-crâu fy rhan fy hun; o'r lleiaf yn hyn o beth trŷy ochelyd blino nêb â'm tŷb neillduol fy hun, na'u haflonyddu hwythau o achos yr eiddynt, trŷy na chynnygent hŷy yn gyntaf wneuthur hynny i mi. Canys ar y cyfryw amſer ni bydd dim yn fyr arnaf i ddywedyd a allaf, dros y Cyfreithiau a thros fy ymddygiad fy hun

hun yn ol yr umrhyw. Yn fŵy neillduol mae gennyf hyn i'w ddywedyd, fôd, gan y nêb fydd ar gyfraith o'i dŷ, ryw fesur o wîr grefydd hefyd i'w ddadleu drosto ei hun; fel yr esampl y mae yn Rhuf. 13. 1. Ymddarostynged pob enaid i'r Awdurdodau goruchel, &c. A Heb. 13. 17. Ufuddbewch i'ch blaenoriaid, &c.

DOSPARTHIAID IX.

Oddiwrth y Cyngor i graffu ar y rhai ydynt yn peri gwahaniaeth ac i'w gochelyd, mi a'm gosodais fy hun i ystyried pa fôdd yr oedd yn digŵydd; gan fôd, yn yr amser gynt, gymmaint undeb rhwng Cymmydogion, a chytundeb ynghylch y pethau a berthynant i Grefydd; fôd, yr awr hon yn y gwrthwyneb, gymmaint o ymryson ac anghydfod, yn gyftal ar gyhoedd ac yn ddirgel. Yr oedd yn eglur genit mae dywedyd yn erbyn yr hên lywodraeth, a cheisio gwneuthur cyfnewid yn yr Eglŵys a'r Stât, oedd achos y gwahaniadau hyn: Ac am hynny y rhai oeddynt efgud yn hyn oeddynt yn ddiddadl yn peri yr anghydfod; a rhai hynny oedd y gwŷr, y rhai oeddynt i'w gochelyd yn ol hyfforddiad yr Apostol: hynny ydyw, *Precisians* a *Phurwritaniaid*, fel yr henŵyd hŵynt amfer a fu; ac yr amser hwn a elwir *Dilyn-wŷr Seſtau*, *Gwŷr neillduol-dŷb*, *Ffanatics*, neu *Wŷr gwâg-grefyddol*. Ac etto yn y gwrthwyneb, wrth graffu fôd y rhai hyn yn fâth ar wŷr dau-iol, ac yn wŷr llafurus yng-ngwasanaeth yr Eglŵys, a llawn Zêl yn erbyn Papyddiaeth; mi fum dros hîr amfer mewn rhyw ben-syfrdanus amheuaeth, pa fôdd yr oedd bosibl i wŷr mor werthfawr neu ragorol a hŵynt syrthio dan

dan y rhan, fydd yn canlyn, o adroddiad arwyddol yr Apostol, nad oeddynt yn gwasanaethu yr Arglŵydd Iesu Grist, ond eu bol. Mi a arhosais yn y Cyfyng-gyngor ymma, nes myned o'm cyttundeb yn rhy gaeth, a'm marchnad yn rhy galed, a gorfod i mi edrych am un arall: A digŵydd i mi gymmeryd tyddyn mewn plŵyf, bûdd pa un oedd gyn lleied na thalai fôn am dano, ac am hynny nid allai fôd fôn am y Gweinidog; nid oedd nêb yn ceisio dŵyn ei le ef, o ran nad oedd dim ychwaneg o gyflog nag a welai y Gŵr llŷg, oedd berchennog y plŵyf, yn dda i roddi: felly yr Eglwysŵr, oedd yno yr amser hynny, oedd yn cael darllain y *Llyfr gweddi cyffredin* yn ddirwystr; ac heb na'i flino, na'i droi allan am wneuthur felly. Ond trŵy lawn-ddaionus a rhyfeddol ragluniaeth Duw, fal hyn y digwyddodd, yn nechreu y flwyddyn *mil, chwe-chant, a dŵy a dau-ugain*; Cuwrad y lle yn marw, y Gŵr, yr oedd y rhent yn genhedlawl yn perthyn i w dref-tadaeth, yn ŵr cyfaethog, ac yn ŵr tra onest hefyd; yn un yr hwn â'i deulu a ofnai Dduw â'i holl galon, a ymroodd yn hollawl trŵy râs Duw i fynny gŵr llawn o allu, yn gyftal a duw-ioldeb, i fôd yn Guwrad iddo: Ac i'r diben ymma, a chantho dyddyn da yn y plŵyf heblaw y *Barjônoliaeth*, efe a roddais air allan, y rhoddai efe yn ewyllysgar, tuag-at ddyledus wasanaethiad y *Guwradiaeth*, heblaw y tŷ, y gerddi, a'r pellannau perthynol i'r Eglŵys, ddau-ugain punt yn y flwyddyn, heb dynnu mâth yn y bŷd ar dale-digaeth na lleihâd o honynt.

Duw a'i cyfarwyddodd ef at ŵr, yr hwn bob ffordd a môdd a attebodd, ac fydd etto yn parhau i atteb a bodloni ei dduwiol ddeisyfadau

fiadau ef; un dros ei holl amfer wedi cael ei gynbaliad, neu ei feistr, neu ei Batron a'i blwyf mewn cywirdeb dianwadal, ac yn llawn o barch iddo: Er cynnyg o'r *Escob* iddo, wedi i'r *Brenhin* ddychwelyd, *Rent* oedd well; etto efe a dybiodd yn fwy addas iddo i escusodi ei hun, ac aros lle yr oedd o'r blaen: yr hyn, fe wedde, a fodionodd yr *Escob* teilyngaf-barchedic, yn gymmaint a darfod iddo, wedi hynny, ychwanegu braint arall iddo ef at ei *Gwvradiaeth*; ac y mae pob peth yn y lle ymma yr awr hon yn union, fel y dymmunai pawb ei fôd.

Gan gynted gan hynny ag y daethym ymma, mi gressais fôd yr holl gymmydogaeth yn llonyddach, ac yn wŷr goneftach nag oedd yn y lle hwnnw o ba un y daethwn; ac er nad oedd fawr fiarad am dduwioldeb yr oedd mwy o gariad, o dangneddyf ac o allu duwioldeb nag lle yr oedd y *Pregethwr newydd hwnnw* yn pregethu am *newyddion olenadau a theyrnwialen Crist*. Yn ol hyn, wrth grassu yn fanwylach, mi ddeliais fulw, mae lle yr oedd rhent dda, yn gyffredinol yr hên *Eglwyswr* a deffid allan dan henw *gwrtbw-nebwr neu ddrwg-ewyllyswr i'r llywodraeth*; ond lle nid oedd ond *Cuwradiaeth* dlawd, (megis yr oedd gyd-â ni, er bôd y plwyf yn fyrrn ehang) nid oedd neb yn cymmeryd mo'r drafferth arno i bregethu *adnewyddiad crefydd* yno: ac yr oeddwn yn gweled hefyd fôd y *Pregeth-wŷr newyddion*, neu fel yr oeddynt yn eu galw eu hunain, y *Gweinidogion durwiol* ymma, er eu bôd yn fiarad yn erbyn y *Caselirs* meddwon; etto heb rufio, heb ronyn o betrusder cydwybod, a ddeuent eu hunain adre o wrando pregethau ar ddyddiau marchnad yn *grib-gochion ddigon*, ac, yn fy nhŷb i, yn ograch-feddwon. Ar ba achos
mi

mi a ddechreuais ddrwg-dybio nad aur oedd bob peth disglair, ac wrth ymofyn mi ddaethym i ddeall fôd y rhai hynny ganmwyaf, ag a droisant eraill allan o'u lleoedd am fôd yn wŷr ac anair iddynt, yn haeddu anair eu hunain ryw ffordd; ac, wedi iddynt o Guwraidiaid tlodion a Chrefftwŷr, wedi torri eu fât ac heb allu cywiro â rhai a'u coeliasent, ddyfod i'r Rhentau gorau yn y wlâd, nid oeddynt yn meddwl am rai fâl nac am achub eneidiau y rhai oeddynt yn y fâth leoedd: ie, yn lle gwneuthur gwaith gweinidogion Efengyl tangneddyf, yr oeddynt yn chwythu udcorn rhyfel, trŵy roddi calon a chyffur ym-mhawb i wrthryfela yn erbyn Enneiniog yr Arglwdd, a thrŵy regu *Meroz* â rhagfau chwervon am na roddai gynnorthŵy iddynt yn yr achos ymrafaelgar hwnnw.

Yn yr un môdd y rhai hynny oll, y rhai yn eu cymmodogaethau oeddynt flaenoriaid a dyscawdwŷr i'r rhai oeddynt *Anabaptistiaid* a'r *Indepndantiaid*, neu y *Crodogiaid*, ac i eraill, mi ddeallais fôd naill ai yn wŷr wedi gadael eu galwedigaethau, neu yn rhai y gadawfai eu galwedigaethau nhw, a'r rhai a gyhuddid megis rhai a fuasent ddrwg-fucheddol, ie ac o fôd felly etto hefyd, ac a fuasent oll ganmwyaf yn wrthryfelus i'r *Brenhin*: Felly yr oeddwn yn tybied fôd i mi achos tra-mawr i wneuthur denydd o ragarchiad cynghorus yr Apostol, ac i gilio oddiwrthynt, oddiwrth y rhai gorau o honynt; canys, hyd yn oed y rhai hyn, pawb o honynt oeddynt yn euog o fuw yn wrthwynebol i gyfreithiau adnabyddus y deyrnas hon, ac o arferu a meddiannu llawer o bethau, megis y r eiddynt eu hunain, y rhai wrth y Cyfreithiau

thiau hynny nid oeddynt eiddo hŵynt; ac felly yr oeddynt yn euog o fuw yn y pechodau mwyaf cyhoeddus. Felly er eu bôd, ffordd arall, yn wŷr llawn-allu a llawn-roddiad etto pŵy all wadu nad, fel y mae gwybed meirwon yn llygru yr ennaint gwerthfawr, felly y pethau hyn, er ym-marn rhai nad ydynt ond gwall-ymddygiadau bychain, oeddynt yn ein mysc ni yn dŵyn gogan ar y rhai oeddynt. ac etto ydynt mewn cyfrif mawr o ran eu doethineb? *Preg. 10. 1. Tydi yn unig, O Dduw, ŵyt sanctaidd; Tydi yn unig ŵyt gyfiawn; ond nid oes un arall, nid yn unig o'th wasanaethwŷr gorau mewn ymddangosiad, ond o'r rhai gorau mewn gwirionedd yn yr Ysgrythyr, yr hwn mewn rhyw beth ni nodwyd megis un beius, a hynny yn ddiammau ar yr achos ymma, rhag i ni fynied o neb ryw ddŷn yn uwch nag y dylid fynied o honaw.*

D O S P A R T H I A D X.

Allan o'r ysgrythyrau hynny, y rhai oeddynt yn dangos, fôd y rhai a gredasant gyntaf yn ymgynnill ynghyd i'r un lle, ein Iachawdwr a'i Apostolion yn cyrchu i'r deml; ac hefyd allan o'r hyfforddiadau hynny, beidio edrych am Grist yn yr anialwch, nac yn yr ystafelloedd dirgel, nac i gredu a dilyn y rhai a gymmerant arnynt ei ddangos yno: Ac wrth ddal fulw ar nôd adnabyddus y rhai hynny *a'u neillduant eu hunain, ac kudant eraill mae gwatwar-wŷr fyddent y rhai a ddirmygent bawb ond nhw eu hunain, y deuent hwy yn y dyddiau diweddaf (hynny ydyw, yn yr amseroedd ar ol dyfodiad Crist, ym-mharai yr ydym ni yn buw, yn gyftal ag yn yr amseroedd*

roedd er ei ddyfodiad a fuant o'n blaen ni) ac y rhodient trŵy yn ol eu chwantau annurviol, yn anniarol, beb fôd ganddynt yr yspryd, hynny ydyw, er eu bôd yn cymmeryd arnynt fôd yr yspryd ganddynt, etto fe a eglurid eu bôd yn gnawdol. *Imma mi a dybiais yno fy hun fy môd yn cael rhybudd, megis trŵy leferydd o'r nef, yn erbyn ymgynnulliadau ac ymgysarfodau dirgel neillduolaidd: Yn arbennig pan aethym rhagof, a dárllain y Cyfarwyddiadau oeddynt yn canlyn yn fy mhappur, I. ddal cyffes ein gobaith yn ddisigl, beb esculuso ein cyd-ymgynnulliad ein hunain, megis y mae arfer rhai; A hefyd ddammeg y bugail a'r defaid, yr hon a welais ei bôd wedi ei harferu yn ddibaid gan ein lachawdwr; canys wrth hyn ni fedrwn ond meddwl mae bleiddiaid, oeddynt hŵy mewn gwisgiad defaid, ac nid bugeiliaid, y rhai yn lle arwain a ddinystrient y defaid, a gwaith pa rhai oedd eu herlid yn bellaf y gallent oddiwrth y gorlen, a thynnu i lawr y gorlen hefyd. Ond pan ddaethym at y fan, lle mae S. Pawl yn rhoddi mynegiad adnabyddus o'r dyddiau diweddaf, a'r amseroedd enbyd a ddigwyddent yn y dyddiau hynny, pan fyddai ddynion a'u serch arnynt eu hunain, yn gyvyddion, yn ffrostwŷr, yn feilchion, ac yn gyfryw; Ac er hynny a chanddynt rith durwioledeb, ac yn ymluscoi deiau, gan ddwŷn yn gaeth-wrageddos lwythog o bechodau wedi eu harwain gan amryw chwantau. Nid oeddwn yn gweled ddim ychwaneg wedi ei adael i ddangos pŵy, neu pa fâth oedd dysgawdwŷr ein hamseroedd ni, trŵy na henwid pob un o honynt wrth ei enw gwahanredol: Ac am hynny, yn lle rhyfeddu faint oedd nifer y rhai a syrthient attynt, neu a redent ar eu hol; mi a'm bodlonais fy hun â'r cyfrif y mae yr Apostol Ioan yn ei roddi. Oddiwrthym ni yr aethant*
aillan

allan am nad oeddynt o honom ni; ac hyd ein hoed,
eu mynediad allan oedd yn gwneuthur yn a-
mlwg, nad oeddynt o honom oll.

D O S P A R T H I A D X I.

Yn ddiweddaf, allan o'r Ysgrythyrau ag ydynt
yn gorchymmyn in' Ufuddhau i'r rhai ydynt drofom,
ac a draethasant i ni air Duw, ac ymddarostwng iddynt;
gan nad yw eu hawdurdod oddiwrth ddyn ond
oddiwrth Dduw, ac nad yw neb yn cymmeryd yr an-
rhydedd hwn iddo ei hun, ond yr hwn a alhwyd gan Dduw
megis Aaron, a bôd mor ammhoffibl i ddynion
iawn bregethu heb eu danfon, a chredu heb
bregethwr: A darfod i Dduw roddi rhai yn A-
postolion, yn y lle uchaf a chyntaf; rhai yn
Brophwydi, yn yr ail lle; ac yn y drydedd, rhai
yn Athrawon; ac nad oedd pawb i fôd yn Apo-
stolion, yn Brophwydi, nac yn Athrawon. Yn y pe-
thau hyn yr oeddwn yn gweled yn eglur brîf
sefydlad a chadarnhâd y weinidogaeth E-
glwysaidd, a'r rhwymedigaeth i ufuddhau i'w
gweinidogion. Yr oeddwn yn gweled hefyd
yr angenrhaidrwydd o alwedigaeth gyfreith-
lawn ac nad allai neb rhyw ddyn ryfygu
myned: nes ei ddanfon. Ac ym-mhellach yr
oeddwn yn gweled fôd trefn raddol yng-
ngweinidogaeth yr Eglwys, rhai i fôd uwchlaw
y llall; rhai i ddanfon: ac eraill i'w danfon gan-
ddynt hwythau.

D O S P A R T H I A D X I I.

Ac o hyn oll fe a'm argyhoeddwyd yn
eglwur ac yn gwbl, pan yityriais y cyflwr
gresynus y daethai y genedl hon iddo, trwy
B anufudd-

anufudd-dod ac eisceulusdra i gyflawni y dyledswyddau rhagddywededig; canys megis y dygodd ein dibrifdra ar orchymmyn ein Harglŵydd, *i gadw tangneddyf ac undeb tu-ac-at ein gilydd*, yn ddiammau arnom ryfel ofnadŵy, (ym-mha un megis yr oedd pob mât ar gyflwr wedi megis ei faglu, yr oedd y llafurwr tlawd yn bennaf yn dioddef, canysef oedd wedi ei ofod yn yfclyfaeth i bob dihir-ddŷn a fyddai ar geffyl tan enw *Trwper*; efo a gae weled mewn noswaith ddifa y cwbl ag a ddarparasai yn gynhaliaeth i'w deulu ac i'w anafeliaid tros y flwyddyn, heblaw yr anoddefus orhydry, i ba un yr oeddid yn ei wneuthur yn ddarostyngedig, trŵy luddias iddo fôd yn feistr ar ei dŷ, nac yn brin aros ynddo:) Felly bôd heb wneuthur cyfrif o'r dyledswyddau eraill hynny o *graffu ar, a gochelud y rhai oeddynt yn peri angbydfod a gwahaniadau, a bôd heb gyrchui'r cymulleidfaoedd cyboeddus, a bôd heb ufuddhau i'r rhaisydd yn blaenori arnom, oedd eglur sylfaen a dechreuad yr holl wahaniadau yn yr Eglŵys; a than ba rai yr ydym ni yr amser hwn yn griddfan. Canys pŵy bynnag a fedr gofio dym o'r pethau a fuant yn yr amferoedd gynt, nid all na's gwybyddo ddarfod i ddynion yn gyntaf llysu ran o'r addoliad gyoeddus, wedi bynnu eu didoli eu hunain oddiwrth yr unrhyw; ac yna i gyflawnhau eu hymddioliad hŵy a ddi-lornasant neu feiasant a rychwaneg; ac yn y diwedd ni adawsant iddynt eu hunain ddim Cristianogrŵydd yn ei herwŷdd, heblaw yr enw a'r broffes o hony. Er esampl o hyn, yr ŵyf yn cofio ynghylch dechreuad yr hîr eisteddfod o barliament, fôd bonllefain ac achwyn mawr yn erbyn coel-grefydd yn yr Eglŵys,*

Eglŵys, a'i gwafanaeth; Ac yn y lle cyntaf, yr *ersfyniad* neu y *Litany* yr oeddid yn eu gwrth-ddywedyd; wedi hynny, y *Catecism* neu'r *atbrawiaeth* ferr o grefydd; wedi hynny, *Gwafanaeth* y *Cymmun*: Ac yna y dechreuwyd dywedyd yn erbyn *ffurfau* gosodedig o weddi yn gyffredinol, wedi hynny, yn erbyn y *Credo*, ac yn ddiweddas, yn erbyn *Gweddi* yr *Arghlwydd* hithau. Yn y cyfamser, y dynion hynny ag oeddint ar y lled-escufion ymma yn gadael yr Eglŵys, yn gyntaf a'u datganasant eu hunain yn *Bresbyteriaid*; ac wedi hynny nhw a gynnyddasant i fôd yn *Anabaptistiaid* neu wrthwynebu'r bedydd: Ac oddiyno yn *Gwaceriaid* neu *Ranters*, (fel y gelwid nhw) neu yn ddi-Dduw, neu yn ddi-grêd; âc o'r diwedd (canys i hynny y mae pob cychwynfa o'r rhain yn tueddu) nhw a ddaethant i fôd yn *Baptistiaid* proffesawl. Wrth y moddion hyn, nid oedd gan y gŵr gwreng gwladaid un mât ar gyfarwyddid i lechydwrïaeth; nid oedd iddo un *Catecism* neu *Atbrawiaeth* i w hyfforddio yn ei ddylêd i Dduw a'i gymmydog; nid oedd iddo ddim gweddiau na Sacramentau i gonffyrddio ac i gynnal ei enaid i fynu: Ond yr oedd yn rhaid iddo weddio allan o law yn ddifyfyrdod; (peth yr oedd yn ei weled na fedrai y *Pregethwr* ei hun wneuthur, heb fiarad geiriau cabledd ac anwedus, neu o'r lleiaf amherthynasol) yr oedd yn rhaid iddo gymmeryd gafael ar *Grist*; I wneuthur ei hun yn sicr o *Grist*; Fôd ganddo fewndrigiannoldeb gyd-â neu yng-Ngbrist: Yr oedd yn rhaid iddo fôd wedi ei dduwio yn-Nuw, ei gristio yng-Ngbrist; a llawer o'r fâth *Glindarddach* a lledgyngbanedd ffôl mewn ymadroddion a glywid yn arferol; y rhai ni wnânt lês tu-ag-at

y dylediwyddau mawr ac Efangylaidd hynny, *Ffudd, Edifeirwch, a Newydd-deb bŵchedd.*

D O S P A R T H I A D XIII.

Heblaw hyn yr oeddwn yn canfod yn rhai tai, ac yn cael hyfpyrŵydd siccr am lawer eraill, fôd rhai annysgedig gwbl, pennaethiaid eu hamryw deuluoedd, pa un bynnag ai gwŷr ai gwragedd gweddwon; wrth gynnyg y ffordd ymma *o weddho yn ddifyfyrdod*, ac wrth weled nad allent wneuthur felly i fodlondeb eu gwrandaŵŷr na nhw eu hunain, O ran y byddent yn fynych yn sefyll ynghanol eu gweddi, heb ganddynt ddim i w ddywedyd; ac weithiau yn gorfod iddynt arfer ofer ddadwrdd yr un peth yn fynych drosto, ac yn fynych fiarad anrheswm a chabledd; Trŵy y rhai hyn a'r cyfryw dwrstan dramgwyddiadau, a thrŵy ganfod nad allent gadw i fynu a chynnal yn drefnus eu teuluaid ddefosiwnau trŵy y rhoddiad hwnnw; ni chadwasant monynt ffordd yn y bŷd, ond a'adwasant iddynt suddo a chwbl golli, ac er hynny hyd yr awr hon fel rhai *yn burw* heb Dduw yn y bŷd: Ni arferasant fâth yn y bŷd ar wasanaeth, nae un rhan o dduwioldeb yn eu teuluoedd; nhw a ymadawsent yn gwbl â dyledfŵydd gweddi, mor gwbl ac nad arferant hi yn breifat neu yn neillduol eu hunain.

D O S P A R T H I A D XIV.

Allan o'r holl ystyriaethau ymma, wedi i mi dros lawer o flynyddoedd bwyso a dŵys-fyfyrio ar y rhesymmau a grybwyllŵyd yr awr hon am danynt, mae yn ymddangos i mi mor

eglur

egllur a'r haul hanner dýdd mai megis yr oedd
 prîf a gwreiddiol achos ein trueni a'n gwaha-
 niadau, ac y mae etto yn tarddu trŵy falais ac
 anghariadoldeb ein Calonau, felly eu hachos mŵy
 digyfrwng oedd ac yw ein besceulusdra o'r gwa-
 naeth cyboeddus : Ac mewn gair, ein dibrisrŵydd o
 llyfr gweddi gyffredin yr Eglŵys. Canys pan
 lyfŵyd hwnnw, ein holl drymion ddialedau
 ninnau a ddechreuafant ; ac yn siccr nid all-
 wn ddifgwil diben arnynt, hyd (fel yr oedd
 ac y mae y bwriad a'r diben, er mŵyn pa un
 y dychymmygŵyd y llyfr gweddigyffredin gyntaf)
 o ni wnelom ni o Eglŵys Loegr hwn, yn nefaf
 at y Beibl, yn bennaf hyfforddiad o wafanaeth
 Duw, ar osteg gartref, yn gyftal ag ar gyhoedd
 yn yr Eglŵys. Mae yn hyfforddwr mor siccr,
 mor barod, mor gywir, ac mor hawdd ei ddeall
 ymhob peth ; fel wrtho megis y gall pobl felly
 y dylent rybuddio eu blaenoriaid cyfeiliornus,
 pan fyddo (megis y gall fôd) achos a chyfle.
 Canys yr ydŵyf i yn cael hyn yn eglur, mai
 cam-gymmeriad gresynol mewn rhai, a gwael
 ogan, anair mewn eraill yw dywedyd fôd lla-
 wer o blwyfydd yn Eglŵys Loegr wedi eu ga-
 dael i flaenor digon ehyd a lled-fôl ; I un wei-
 thian gan belled oddiwrth fôd a gallu gantho
 y hyfforddi eraill ag na fedr, neu o'r lleiaf nid
 ydyw mewn môdd gweddus yn ei hyfforddi ei
 hun, nac yn gwîr drefnu ei ymarweddiad. Ond
 nid felly y mae ein mam ni Eglŵys Loegr, nid
 ydyw mor ddibris a hyn am ei phlant ; mae gan
 belled oddiwrth eu gadael at law blaenoriaid
 anheilwng o fôd felly, nad ydyw yn gadael
 monynt i dywyfogaeth a hyfforddiad un dŷn
 fengl, er mor alluog a theilwng a fyddo, llai
 o lawer i un heb fôd nac yn alluog nac yn dei-

lwng i'w harwain. Ond pa fôdd ynteu y mae yn eu gadael; i bŵy ond mewn gwirionedd i'w phrofedig a'i llŵyr-gwbl-holedig hyfforddiad hi ei hun yn unig yn yr *Llyfr Gweddi gyffredin*, yr hwn a gadarnhawyd ac a sefydlwyd trŵy y gallu gorau, cyflawnaf, a phennaf yn yr Ynys hon. A rhowch gennad i mi i ddywedyd i chwi, fy Mhlant a'm Cymmydogion, ac mi a ddymunaf arnoch ystyried yr hyn a ddywedaf yn ddifrif: Yr ŵyf i yn credu yn ffyddlon, mai o achos godidogrŵydd yr *Llyfr Gweddi gyffredin*, ac nid o achos un gŵr ddrygioni neu anwiredd ag ellir ei gael ynddo, y mae yn digŵydd ddyfod o honaw tan lŵyr gâs ac anfodlonrŵydd pob mâth ar Sectau. Canys maent yn gwybod yndda, *Pe cae yr hyfforddwr hwnnw ei ddyledus barch*, nid allai eu gwendid a'u drygioni fyth gael eu cymmeryd yn lle gwirionedd a duwioldeb, gymmaint ag gyd-â'r gwaelf eu dealldwriaeth, fel y maent yr awr hon yn cael eu cymmeryd gyd-â gormod, a'r rhai hynny hefyd o'r râdd mwyaf apwyllog. Canys pan ddarfyddo unwaith i'r rhai mwyaf eu gallu roddi heibio eu parch i'r *Llyfr Gweddi gyffredin*, yr ŵytfi yn canfod beunydd eu bôd hŵy yn agored ac yn barod i dderbyn pob ffôl ac ysceler argraph ag fydd i'w gael. Ac ymhellach, fel y prophwydodd un er y pedwar ugain mlynedd bellach, y byddai y gwŷr hynny, ag y gynnyfgaeddasai Dduw a gras synwŷr ac â dysgeidiaeth i ddibennion mŵyr rhagorol, yn barod ar bob lliw achos i frathu ac i newidio y pethau ag ydynt o brif odidogrŵydd.

D O S P A R T H I A D XV.

Nid ŵyfi mor ehud a gobeithio y gwna
rha

hynny gyfrif o'r rhai hyn, neu o un rhan o'm geiriau, y rhai y mae eu budd tragywyddol yn ddiammau yn eu rhwymo i wneuthur cyfrif o'honynt, ac i adael eu perſwaedio trwyddynt. Ond beth bynnag gan ddarfod i mi gymmeryd arnaf roddi cyfrif o'r pethau adnabyddus i mi trwy brofiadau yn y pethau a berthynant i Grefydd; yr wyf yn rhoi fy nhŷb fy hun i lawr yn eglur, a'r feiliau hefyd ar ba rai y cododd y dŷb honno ynof: Ac yr awr hon mi âf rhagof i adrodd *Pa fâth yw fy Ymarfer yn fy Addoliad yn gyboeddus yn yr Eglŵys ac ar ofteg yn fy nbeulu.*

DOSPARTH IAD XVI.

Yn gyntaf mi a osodaf ar lawr yr amryw Ysgrythyrau a dynnais i ynghyd ynghylch gweddi, ac wrth ba rai yr wyf yn fy hyfforddi fy hun yn y dyledswyddau perthynafol iddi, pa un bynnag ai o'r neilldu neu yn breifat. 1 Theſ. 5. 17. *Gweddiwch yn ddibaid.* Epheſ. 6. 18. *Gan weddio bob amser, â phob rhyw weddi a deisſyfiad yn yr yspryd; a bôd yn wiliadwrus at hyn ymma, trŷy bob dyfal-bara, a deisſyfiad tros yr holl Sanct.* Luwc 18. 1. &c. Yr Ieſu a ddywedodd ddammeg i'r diben ymma, fôd yn rhaid gweddio yn oestad, ac heb ddiſfygio; gan ddywedyd, Yr oedd rhyw farnwr mewn rhyw ddinas &c. Luwc. 11. 1. &c. *Un o ddiſgyblion Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Arglŵydd, Dyſg i ni weddio megis y dyſgodd Ioan i'w ddiſgyblion.* Ac eſe a ddywedodd wrthynt, *Pan weddiwch, dywedwch, Ein Tâd, yr bwn ŵyt yn y neſoedd* &c. Math. 21. 13. *Tŷ gweddi y gelwir fynhŷ i.* Math. 18. 19, 20. *O's cydſinnia dau o bonoch ar y ddaiar am ddim oll beth bynnag a ofynnant, eſe a wneir iddynt gan fynhâd yr bwn ſydd yn y neſoedd.* Canys lle y mae dau neu dri wedi ymgynnull yn

fy enw i, yno yr ydŵys yn eu canol bŵynt. Math. 26. 39. Yr Iesu a syrthiodd ar ei wnech, gan weddio a dywedyd, Fynhâd, o's yw bosibl, aed y Cwppan hwn heibio oddi wrthyf; etto nid fel yr ydŵys i yn ewyllysio, ond fel yr ŵyt ti &c. Ac efe a weddioddy drydedd waith, gan ddywedyd yr un geiriau. I Cor. II. 4. Pob gŵr yn gweddio, neu yn prophwydo, a pheth am ei ben, sydd yn cywilyddio ei ben. Math. 6. 6, 7. Pan weddiech, dos i'th ystafell &c. na fyddwch siaradus. I Cor. 14. 15. Mi a weddiaf â'r yspryd, ac a weddiaf â'r deall hefyd. Iago, 1. 6. Gofynnwch mewn ffydd, heb ammau dim. I Cor. 14. 40. Gwneler pob peth yn weddaidd ac mewn trefn.

D O S P A R T H I A D XVII.

Allan o'r Ysgrythyrau ag ydynt yn gorchymyn, gweddio yn ddibaid, a bôd yn wiliadwrus at hyn ymma, gweddio yn oestad heb ddi-ffygio; ac hefyd allan o ddammeg y barnŵr a nghyfiawn a'r weddw daer, mi a ddaethymi gwbl syniad o fawr a thrwm berthynasau y dyled-fŵydd gweddi. Ond heblaw hyn gan fôd yn eglur, fôd dyledswyddau Cristianogawler-aill i w cyflawni; ië rhai naturiol hefyd, megis bwyta, yfed, a chyfgu &c, mae yn eglur nad dealldwriaeth lythyrennol y geiriau a amcenir ymma; felly o'r tu arall mi a gyfrifais yn rhesymmol nad ellid diddymmu y tecst megis nad arwyddocau ddim oll. Ac o's hynny fydd, yr hyn lleiaf a ellid yn deg ei ddychymyg ydoedd hyn, sef bôd rhaid mynych gyrchu at weddi beunydd, a pharhau felly; er i ni roi peth yspaid rhwng y naill weddi a'r llall; Y rhai ddychweliadau i weddio, pa un oeddynt ai i fôd cyn fynyched ag y mae Dafydd yn crybŵyll, pan yw yn dywedyd, Saith waith yn y

dýdd a'th foliannaf di; neu yn unig yn ol ym-
drodd arall yr un *Prophwýd*, *Boreu a Lwyr a hanner*
dýdd y gweddiaf attat, fydd beth i'w drefnu nid yn
unig wrth dduwiolder, ond hefyd wrth ennýd
a chyfleusdra pob dýn neillduol; Ond yn unig
lle mae *Cytireithiau y rhai ydynt bennaeth-*
iaid arnom yn yr Arglwýdd wedi cwbl drefnu
y peth yn barod.

DOSPARTHIAID XVIII.

Allan o'r gorchymmyn i weddio yn yr yf-
pryd, wedi ei gystadlu ág athrawiaeth ein *Ia-*
chawdwr i'w ddifgyblion, i weddio megis y dy-
sgasai *Ioan* i'w ddifgyblion; hynny ydyw, mewn
ffurf osodedig: Ac allan o arfer *Ein Iachawdwr*
ei bun, yr hwn a weddiodd gan ddywedyd yr
un geiriau; myfi a ddysgaais fôd gweddio mewn
ffurf osodedig yn cyttuno yn dda â gweddio
trwy'r yspryd, nad oedd dim anghydfod rhyng-
ddynt, (Canys yn ddiddadl yr oedd *Ein Iachaw-*
dwr yn gweddio trwy yr yspryd,) ac hefyd
y gellid ail-adrodd yr un geiriau (fel y rhaid
gwneuthur mewn ffurfau gosodedig) heb o-
fer redeg tros yr un peth yn fynych. Felly y
cwbl oll ag a grybwyllir am danynt megis pe-
thau yn firwyno neu yn diffodd yr yspryd, nid
ydynt ond bwbachod gweigion, ofer, i ddy-
chrynnu pobl weiniaid: Fel hefyd y mae bwrw
tywalltiad gweddi yn ddifyfyrdod ar yr Yspryd
glân. *I pethau hyn oll nid ydynt ond arwiredau haer-*
llug, a chelwýdd ar yr Yspryd glân. Ac ym-mhellach,
wedi im' ystyried yn ddifrifol y matter ymma;
yr oeddwn i yn gweled beth bynnag a siaradai
ddynion am weddio trwy roddiad etto nad
yw yn weddio trwy y rhoddiad i neb, ond yn
unig

unig i'r hwn sydd yn myfyrion y gweddïau, ac yn eu traethu: I'r rhan arall o'r gynnulleidfa maent yn ffurf osodedig. A phŵy ni wêl hyn, fôdyr holl wrandawŷr yn cael eu rhwymo cymmaint gan y Geiriau a ddywedir heb fyfyrddod, a phe byddent eiriau a draethŵyd allan o lyfr? Ac am hynny gan fôd y cyfryw weddïau yn yr ymarfer yn peidio a bôd mŵy trŵy roddiad ac yn myned yn ffurf; fe fyddai cystal, iê a llawer gwell fôd ffurf adnabyddus a ddeallai y gynnulleidfa, ac ymba un y gallai gyd-gysylltu, nag un newydd, ac adnabyddus, ar ol pa un ni fedr neb, ac ondodid ni ddylai nêb ddywedyd *Amen*. Nid âf fi i ychwanegu nad ydyw'r peth, yn arferol a elwir *Dawn*, ddim ychwaneg fynychaf nâ *Hyfder*, *Ymarfer*, a *rhugl Siaral*. Ond pe buafai, neu pe byddai, yn rhyfeddol allu, megis *rhoddiad tafodau a gwrthbiau*, ni's gwn i achos yn y bŷd i bobl i'w mawr brisio eu hunain neu eraill ar yr achos hwnnw; gan nad yw y cyfryw ganhadiadau yn cynnwys danynt râs Sancteiddiol: Ac mae ein *Iachawdwr* wedi dywedyd, *naid adnebydd ef mo lawer ag a wnaethant wrthbiau yn ei Enw, ac yn ei Enw a fwriasant allan gythbrelliaid*. Ymhellach mi a ddeliais fulw, gan ddarffod i'n *Iachawdwr* addaw i'r Gynnulleidfa o *Gristianogion* y rhai a gyttunent am ryw un peth ag a ofynnent, *Y gwneir y peth iddynt*; Siccr yw, mae gorau ffordd i siccrhau hawl i'r addewid ymma ydyw, cyttuno, nid yn unig yn y pethau i'w gofyn, ond yn y ffurfau a'r geiriau hefyd ym-mha rai y dylyd erfyn am danynt; trŵy na byddom mor lledfeddod a thybied, na ffirwynir mo'r yspryd wrth gyttuno yn y peth i'w ofyn, ond y gwneir felly wrth gyttuno ar y geiriau. Heblaw hyn yn gymmaint a bôd
Hawer

llawer wedi eu didwyllo, ac yn cwbl greduy
 gwirionedd diammau hwn, sef, Er bôd gwe-
 ddiau disymmwth yngŵydd eraill, mewn teulu
 neu Eglŵys, yn felysach ac yn bereiddiach yng-ngbluf-
 tiau dynion; ac i rai clwysus ac ar drangcedigaeth beb
 ymadael â'r Cnawd, yn ymddangos felly: Etto nid yd-
 ynt yn rhyngu bodd yn well i'n Duw, nac yn
 fŵy llefol i ni ein hunain ychwaith, nâ'r ffurfau
 gosodedig, y rhai ydynt yn cynnwys pob peth
 anghenrhaid, o's bydd ynddynt yr un taer
 ddymuniad, dyfalwch, a gwresogrŵydd ag yn
 y lleill. Gan fôd y peth, meddaf, fal hyn, pa
 ham nad ydym ni yn gwilied, ac yn rhwymo
 ein calonau i'r astudrŵydd, a'r parhâd pen-
 naf yn y ffordd orau o addoliad ag fydd? A
 pha ham na pheidiwn ni a rhoddi i ni ein hu-
 nain gennad i ddilyn y peth yr ydym ni yn ei
 gam-alw yn well, ac yn harddach, ac yn tue-
 ddu ychwaneg i ddangos i ni yr anrhydedd a'r
 parch fydd gan ein Eglwyswyr tu-ac-attom. A
 ninnau, ddim ond o eisiau tynnu yn groes i'n
 tuedd i hyn o beth, yn gweled ymhob man nid
 yn unig Heddwch a chariad, ond Ffydd hefyd,
 yn darfod bob ychydig, ac yn cael eu disyl-
 faenu yn rhyfeddol? Canys pa fôdd y nâghawn
 ni ein hunain o rŵysc mewn pethau eraill o
 bob mâth, o ni fedrwn wneuthur felly yn yr
 un peth hwn; yr hwn fydd bob amfer yn
 weddol, ond yr awr hon dra anghenrhaid wr-
 thrych y Grâs Efangylaidd mawr hwnnw, ein
 gwadu ein hunain? Ond heblaw hyn, allan o'r
 addewidion cyfylltedig â'r Ysgrythyrau rhag-
 ddywededig hyn, yr ŵyf yn chwennych ych-
 wanegu diogelwch a siccr hyder o gael fy
 ngwrando yn fy ngwedïau; gan wybod *Tr â nef â*
daiar heibio cyn i un titl o air Duw golli, a bôd heb ei
gyflawni.

gyflawni : Am hynny, trŵy na ofynnem ar fai, O's gofynnwn, nynti a dderbyniwn ; o's ceisiwn, nynti a gawn ; o's curwn, fe a agorir i ni ; nid megis pe caniadheid i ni bob amser yr hyn a erfyniom am dano, ond ni gawn yn lley peth hwnnw ryw beth gwell a godidocchach. Fel hyn, er nad aeth y cwppan heibio i'n *Iachawdwr*, pan weddiodd, *Math. 26.* etto efe a wrandaŵyd yr amser hwnnw, megis am y peth yr oedd yn ei ofni, *Heb. 5. 1.* Ac er na thynnŵyd y draen o gnawd *S. Pawl* ; er na fymmudŵyd *Cennad Satan*, yr hwn oedd yn ei gernodio ef, yr hyn yr oedd y weddi a weddiafai ef dair gwaith yn ei ofyn : Etto efo a attebŵyd yn hyn ; Grâs a roddŵyd iddo a nerth Duw yr hwn a berffeithbir mewn gwendid, *2 Cor. 12.*

DOSPARTHIAD XIX.

Oddiwrth *Esampl ein Iachawdwr* yn syrthio ar ei wyneb, ac ar ei liniau mewn gweddi ; ac oddiwrth yr hyfforddiad a roddasai yr *Apostol*, i wŷr i ddiofsg oddiam eu pennau, ac i wneuthur pob peth yn weddaidd ac mewn trefn, yr ydŵyf yn dysgu pa fâth oedd gofnyngedig ymosodiadau y *Corph*, a'r ymddygiadau addas i weddi ; ac am hynny eu bôd nhw yn wall-gofus gynn-deiriog, neu o annuwioldeb nid ellid cyddŵyn â hi, y rhai a gymmerant ymaith *Seremoniau*, ac felly a dynnant ymaith bob trefn a gweddeidd-dra oddiwrth Addoliad *Crefyddol*, gan wneuthur anrhefnusdra ac eisiau moes yn berthynas i dduwioldeb. Ie ac ymhellach etto wedi hîr ystyriaeth, a difrifol fyfyrdod ar y peth ymma, yr oeddwn yn gweled fôd y rhai oeddynt yn gwrthwynebu *Seremoniau*, megis pethau

thau coel-grefyddol neu tan rith ac escus eu bôd yn gyfryw, yn y cyfamfer yn euog eu hunain o'r un peth hwnnw: Gan mae yr un caethiwed a thorriad ar rydd-did Cristianogawl ydyw i un ei rwymo ei hun, neu eraill i wneuthur y peth nid yw ynddo ei hun na da na drwg, a chymmeryd ei rwymo gan eraill i wneuthur yr unrhyw beth; ond yn unig o ran hyn ar y naill achos mae y gŵr yn unig yn goel-grefyddol, ar y llall y mae yn anufudd, yn gariwr gwahaniaeth, ac yn goel-grefyddol hefyd. Ië ym-mhellach etto, tra mae carwr gwahaniaeth ac anghydfod yn cymmeryd arno ofni rhoddi achos tramgŵydd i'w frodyr gweiniaid; hynny ydyw, i'r rhai ydynt yn anufuddhau Cyfreithiau eu Llywodraethwyr ysprydol ac amserol hefyd, mae yn rhoddi gwir achos tramgŵydd i'r rhai cryfion, i'r rhai ydynt yn cyflawni eu dyledswyddau, ac yn rhodio yn rheolus: Ac o's caiff ei esampleffuddugoliaeth drostynt, rhaid iddo ateb am eu hanufudd-dod hwynt, a'r eiddo ei hun hefyd.

D O S P A R T H I A D X X.

Wedi i middyfod ar y seiliau rhagddywededig i sefydlad yn fynhŷb am dyledswyddau Cristionogrŵydd, mi welais y dylwn i drefnu Fy Ymarferfelly, fel y byddai yn gyfattebol i'm tŷb honno. Yr hyn beth, fel y gwneuthym hyd yn hyn, fel yr wyf yn parhau i wneuthur, ac fel yr ymegniaf trŵy help Duwi wneuthur hyd ddiwedd fy einioes, yr ydwyf yn dyfod yn y lle nefasi'w fynegu a'i adrodd: A hyn a wnâf â'r un rhŵydd-der aceglurdeb aga arferais yn fy nhraethawd hyd yn hyn.

DOSPARTHIAD. XXI.

Ac yn gyntaf, fy unig waith a'm gofalar Ddydd yr Arglŵydd, ac ar Ddyddiau Gwylion a'u Nos-
 weithiau; a hefyd ar y Mercherau a'r Gwenerau, pan
 ddarllenner y *Litany*, o's possibl a fydd i mi, yw
 myned i'r Eglŵys ar ddechreu y gwasanaeth
 sanctaidd; neu yn hytrach, o's gallaf, ychydig
 cyn ei ddechreu; fel y gallŵyf fy mharottoi
 fy hun i'r ddyledswydd fawr honno *Gweddi*;
 Gan gofhau yn fy meddwl fâth weriau o'r Yf-
 grythyr ac ydynt yn ymddangos yn fwyaf ad-
 ddas a phriodol i gynhyrfu defosiwn a gwresog-
 grŵydd gweddi; megis Ymadroddion y *Psal-*
mydd; *Llawenychais* pan ddywedant wrthyf, *Awn i dy*
yr Arglŵydd; *Dewiswn gadw drws yn-nhŷ fy Nuw*, o
 flaen trigo ym-mbeyll annurwioldeb: *Mor bawddgar yw*
dy beyll di, ô *Arglŵydd y lluoedd a'r cyfryw*: A hefyd
 y rhai hynny a ofodais i ar lawr ynghylch gwe-
 ddi. Pan ddechreuo y gwasanaeth, wedi fy
 rhoddi fy hun mewn ymosodiad i weddi, yr
 ŵyf yn craffu ar y Gweinidog yn ofalus, gan
 adrodd yn groew yr atebion, a dywedyd *Amen*
 â gwresogrŵydd difrif ar ddiwedd pob *Colect*
 neu weddi. A hefyd yn y *Psalmau* a'r *Hymnau* yr
 ŵyf, nid yn unig yn derchafu fy nghalon mewn
 diolchgar gydnabod i Dduw am ei drugareddau,
 ac yn diweddu mewn caredig roddiad *Gogoniant*
 i'r *Tâd*, a'r *mâb*, a'r *Tsnyd glân*; Ond hefyd fel
 y gorchymmynnir i mi yn *Psal.* 65. 2. yn
 gwneuthur yn y rhan ymma o'm Addoliad la-
 far lëf iddo: *Tny lle*, y mae darllain neu ganu
 bob ail wers mewn arfer, trwy adrodd felly bob
 ail wers; ac lle nid ydyw hynny arfêrol, o's
 bydd llyfr o'm blaen, gan ddarllain air-yngair
 â'r Gweinidog Eglwysig, gan uchod o'r lleiaf
 ag

ag y gallo y rhai netaf attaffy nghlywed ; o nⁱ
 bydd gennif lyfr, yr w^yf yn dywedyd ar ei ol
 ef trw^y gynnorthw^y fy nghoffadwriaeth, a
 thrw^y graffu ddal fulw y cwbl neu y rhan fwyaf
 o'r geiriau a'r ymadroddion, fel y mae ef yn
 eu traethu yn arafedd iddealldwriaeth yr holl
 gynnulleidfa. Ffordd yw hon y gallent hwy-
 thau hefyd, y rhai ydynt gwbl anllythrennog,
 o's mynnant, ei chymmeryd am addas gyd-
 gyffylltiad â'r gynnulleidfa yn y rhan ymma o
 Addoliad ; a ffordd y darfu i'r cyfryw rai (fel
 y g^wyr rhai yn dda) ei dilyn mor llwyddiannus,
 a'u bôd yn gallu gwybod, (ar ol hîr a dyfal
 ddaliad fulw) pan glywant draethu ryw wers
 allan o'r *Pfalman*, i ba dd^ydd o'r mîs yr oedd yn
 perthyn ; er na's gwyddent i ba *Pfal*m yr oedd
 neu y mae yn perthyn. Pan ddarllenner y
 llithoedd, yr w^yf yn gwrando mewn parch a
 llawn-ddyfal wrandawriad ; gan ystyried fôd
Holl-alluog Duw y nef a'r ddaiar yn siarad wrthyf,
 ac ond deongliad d^yn yn llefâru allan o'r Pul-
 pyd ; ond hyn sydd wîr air Duw a phregethiad
 yr unrhyw, yr hwn o ni weithia arnom, beth
 bynnag a debygom i'r gwrthwyneb, ficer yw
 (canys ein *Iachawdwr* a'i dywedodd) *Na chredem*
ychwaith, pe codai un oddiwrth y meirw. Yr w^yf fi
 gan hynny yn gwneuthur cymmaint cyfrif o'r
 ffordd hon o wîr bregethu yr hon yw yr hên
 a'r gwîr bregethiad, (*Act. 15. 21. Moſes a*
bregethodd er yr hên amſeroedd, gan fôd yn ei ddarllain yn
y Synagôgau bob Sabath) a'm bôd yn tybied fôd y
 Gwafanaeth yn ddigon cyflawn, er na ddi-
 gwydd fôd un bregeth. Ond o's bydd un, yr
 w^yf yn ei dyfal wrando yn llawen, heb roddi
 fy meddwl cymmaint ar gyfarwyddid, medrit-
 rwydd, a doethineb y pregeth^wr, ag ar y dy-
 ledswyddau

ledswyddau a ganmolai ef i mi ; heb gymmeryd
 arnaf un amler farnu neu ogânu y cyflawnad
 gwaelaf : a hynny, nid o herwýdd fôd llawer
 o bechod yn y fâth farn neu oganiad, ond o
 herwýdd y gellir casglu peth daiôni allan o'r
 ymadrodd ysgafnaf a gwaelaf a ellir ei draethu.
 Heblaw hynny yr ydwyf yn fynych yn fy rhwy-
 mo fy hun i gymmeryd gofal rhag bôd yn euog
 o'r Cam-gymmeriad hwnnw yr hwn yw mam
 llawer o gam-gymmeriadau eraill, â pha un y
 darfu ysgûbo llawer ymaith, ac etto a ysgûbir
 ac a dywyllir trwy gam-gymmeriad, *Mae diben*
mawr rheoli yr Eglŵys yw gwrandu a dysgu : neu, mae y
ffordd unionaf a'r wîr gywir Eglŵys yw bonno, lle y mae
mynychaf a mŵyaf galluog bregethiad. Canys pwy
 byunag ydynt hwy ag ydynt o'r dŷb ymma, ac
 fel hyn yn tueddu i ddibennion lleiaf Cynnu-
 lleidfa oedd Crefyddol ; er mor barhâus ydynt
 a dianwadal yn eu cyrchriad i ymgyfarfodau cy-
 hoeddus : yr wyf fi yn gweled beunydd na fy-
 ddent felly chwaith hîr, er bôd gweinidog y lle
 yn dra iachus ei athrawiaeth, yn ei bregethiad
 a i eglurhâd o feiliau Crefydd ; ac yn ei fywýd
 yn ddiniwed, yn ddifai, ac yn ddirwystr hefyd.
 Ond pan ydyw pobl yn meddwl am y diben-
 ion mwyaf yn ffriddlawn ac yn grefyddol, megis
 am *Weddi a Moliant*, ac am yr offrw m pennafo
 fawl, *T Cymmun* ; a chadw i fynu *Undeb Cristian-*
ogawl a Chyttundeb gan wrando ar ddarllain y gair yn
bwylus, megis rhan o addoliad : (gan nad oes cywi-
 rach addoliad ac aurhydedd i Dduw yn y bŷd
 ymma, nâ chyfaddef o'r galon a chredu mae
 y *Beibl yw Ewyllys a gair y Duw byw ;*) Pan fydder
 yn synnied o'r pethau hyn a'r cyfryw, yna er
 gwaeled a fyddo y pregethiad a'r eglurhâd o sei-
 liau Crefydd ; etto y rhai gwîr gredadwy a ym-
 gyfarfyddant

gyfarfyddant ynghyd er mwyn y parhaus a'r diffaeledig ddibennion hyn ; ac yn eu hymgyfarfodau nhw a roant y fâth ôgoniant i Dduw, a llês i'w heneidiau eu hunain, ag a ddarfu i Dduw yn y pethau hynny mor drugarog ei ddarparu iddo ei hun ac iddynt hwythau.

D O S P A R T H I A D XXII.

Pan ddarfyddo y gwafanaeth, yr ŵyf yn arfer i ymadael â'r Eglwys yn barchedig ; ac wedi dychwelyd adref, i dreulio hynny o amser hepcôrus a fydd gennif ar ddarllain fy hun, ac ar wrando ar fy ngweinidogion a'm plant, yn dywedyd eu Catecism ; yn darllain yr Yf-grythyr a llyfrau duwiol eraill ; yn enwedig yr Yf-grythyrau hynny y rhai a glywiant eu darllain yn yr Eglwys, y Llithoedd, yr Epistol a'r Efengyl golodedig i'r dydd ; Canys y mae y rhain yn siccr yn fwy cyttûn i feddwl Duw a'i Eglwys yn y rhan ymma o Addoliad cyhoedd (y Llithoedd, yr Epistol a'r Efengyl) y rhai nid ydynt yn yr Eglwys yn eu darllain o hyd gyd-â'r gweinidog, ond yn unig ydynt yn gwrando ar eu darllain megis rhan o addoliad ; A phen ddelont adref, yn eu darllain hefyd eu hunain, gan edrych allan bob amser, a dewis hefyd, a rhoddi serch ar ryw ymadrodd neillduol i fyfyrion arno yn arbennig yr holl wythnos gwedi. Canys nid ydwyf fi yn tybied y gellir yn yr Eglwys orffen gwaith y diwrnod, neu mewn dŵy awr neu dair : Canys er bôd Cadwedigaeth y Sabbath yn ol y gyfraith Iudde-waidd yr awr hon allan o amser yn ddiryw, etto mae achos y gwafanaeth (yr hwn yw cyflegru rhan o'n hamser i Dduw, yr hwn fydd yn rhoddi

i ni bob peth arall hefyd) mewn cym-
maint grym ag a fu erioed; mae arnom
yr awr hon gryfach rhwymedigaeth, yn
gymmaint a bôd coffadwriaeth y Creadigaeth
newydd wedi ei ychwanegu at goffadw-
riaeth yr hên, ac o ran fôd yn ddyledus arnom
ni Gristianogion gydnabod yr ymwared oddi-
wrth gaethiwed y *Pbaroab ysprydol* i fôd yn fwy
mewn llawer gradd na gwarediad yr Iudde-
won oddiwrth y *Caethiwed Aiphtaidd*.

D O S P A R T H I A D XXIII.

Ond o's digwŷdd fôd *gweinidogaeth* y cym-
mun ar *Ddŷdd* yr *Arglŷydd* neu ar un o *wyliau*
mawr-barchedig yr *Eglŷys*; nid wyf i un amfer yn
esceuluso bôd yn gyfrannog o hono: ac yn gy-
fattebol, *Trŷy* fyfyrddod, a gweddi, a *sanctaidd* *fw-*
riad, a'r *cyfryw* fyr *holiad* o honof fy hun, ag a *adro-*
ddaf yn y *man*, mi a fyddaf yn *gwneuthur* fy *ngo-*
rau i'm *parottoi* fy hun i dderbynniad yr *unrbyw*, gan
ystyried beth a ddigwyddodd i'r gwahodde-
digion hynny, y rhai, wedi cael gwahodd i
swpper eu *Harglŷydd*, a ddarfu iddynt ym-
escusodi o achos eu trafferthion bydol; a
chan gofio hefyd, beth a ddigwyddodd i'r dyn
a ddaeth i'r neithor, ond heb *wisg briodas*, ac
mor anrhesymmol ydyw gofalu am ein bara
beunyddiol, yr hwn sydd yn meithrin y Corff,
a bôd heb ragddarbod am y bara hwnnw â
pha un y porthir yr *Enaid* i fywŷd *tragywy-*
ddol, a hynny yn enwedig, o ran mae gor-
chymmyn ein *Hiachawdwr Crist* wrth farw
ydoedd, fôd i'ni *gynnifer gwaith* (yr hwn a
ddylai fôd yn *ddiammau dair gwaith* yn y
flwyddyn)

flwyddyn) ag y gwnaem hyn, i wneuthur er côf am-
dano ef.

D O S P A R T H I A D XXIV.

Megis am ddefosiwnau neu weddiau neull-
duol cartrefol, heblaw fy môd bob nôs cyn
myned i gyfsgu yn gweddïo ynghyd â m
teulu, ran o'r gwasanaeth prydnhawnol, yn
ol y Llyfr Gweddï cyffredin, (Canys mae ein
cyflwr gwael yn caniattau ennyd i hynny,
er nad ydyw yn rhoddi cennad i gadw
yr holl amserau gosodedig eraill,) yr wyf
yn arfer ar fy mhen fy hun ymosodi geisio
wyneb Duw yn y môdd ymma. Pan gyntaf y
deffrowyf, yr wyf yn derchafu fy nghalon
mewn rhyw fyrrion dwys-fowrion weddiau at
y duwiol ddaioni, yr hwn a'm dygodd yn
ddiangol hyd ddechreu y dŷdd hwnnw, gan
ersyn am ei fendith yn holl ddigwyddiadau
yr unrhyw; a chan daro fy nillad am-danaf,
cyn myned allan o loches fy ngorweddfa,
yr wyf yn goftwng ar fy ngluniau, ac lle clyw
pawb a fyddo wedi deffroi, (ar bwrpas
na byddo wyl ganddynt hwythau, pan gy-
fodant, wneuthur felly hefyd; Ac yn wir,
arfer a bair iddynt fôd yn ddidor, yn ddi-
baid a thybied y disgwyl dŷn yn gyftala Duw
hyn ar eu dwylaw) lle y clywo pawb, meddaf,
ag a fyddant effro, yr wyf yn gweddïo Gweddï
yr Arglŷydd, y Colectau am y boreu, y rhai dros saw-
rbydi y Brenhin a'r Benhinawl deulu, dros yr Eg-
wyswyr a'r bobl, a thros bob ystât a gradd o ddynion, gyd-
â'r Colect byr fydd yn canlyn, a'r diolch cyffre-
dinol, gan gofio mae dyledswydd Cristianogion
yn arbennig ydyw, Gweddïo dros Frenhinoedd a

phawb mewn awdurdod, ac ychwanegu diolchgar-
 wch at weddi. Wrth arfer y weddi gyffredinol
 honno dros bob grâdd o ddynion, ynddi yr ŵyf
 fi yn coffa yn hyfpyfol fy ngharedigion a'm
 teulu; fy nghyfnedaf a'm ewyllyswŷr da; fy
 Mestr tŷ, a Gweinidog fy mhlŵyf yr hwn yw
 fy nhad ysprydol; a hefyd fy ngelynion y rhai
 o'r cwbl ydynt fwyaf cymmwynasgar, o ran eu
 bôd yn siccr i ddywedyd i mi fy meiau, ac i
 roddi i mi achos i rodio yn fŵy gofalus a syn-
 hwyrol o flaen Duw a dynion, nag y gwnawn
 heb hynny.

DOSPARTH IAD XXV.

Wedi i mi fal hyn, fel yr ydŵyf fi yn credu
 mewn môdd cymeradŵy oddiwrth un o'm
 cyflwr, fy mendithio a'm arfogi fy hŷn erbyn
 gwneuthur gwaith y Boreu hwnnw; Yr ŵyf fi
 yn myned ym-mlaen, yngyntaf ag y gallŵyf,
 at fy ngorchwyl, ac yn parhau gyd-a'm gwaith
 hyd amser boreu-fŵyd neu frechast; yr hwn a
 gymmêraf, ond nid heb râs neu fer-weddi o'i
 flaen yn ddistaw o'r lleiaf. Cyn hanner dŷdd
 yr ŵyf fi yn cymmeryd i mi ennyd i ddychwe-
 lyd yn helaethach at weddi, yr hyn a arferaf yn
 ôl y Lityrgi neu'r *Llyfr Gweddi gyffredin*, gan y-
 chwanegu y Psalmau gosodedig ar y dŷdd, y rhai
 a adawfwn heibio y Boreu. Ac yr ŵyf yn
 dewis *yngadw wrth Ffurfi osodedig*, nid yn unig ar
 y Seiliau a henwais i yn barod, ond hefyd o
 herwŷdd ddarfodi mi ddeall trŵy brawf, Pan
 oll yngwn fy hun i'r fâth weddiau a deisyfiadau,
 ag a allwn eu hadrodd mewn byr amser heb
 ffyrddod, fy môd bob amser yn y cyfryw we-
 ddiau yn amherffaeth, yn ddidrefn; ac wrth
 glvrtio

glyttio aml ddarnau ynghyd yn rhedeg i be-
thau amherthynafol, ac yn treulio mŵy o am-
fer yn fy nyledfwyddau nag a allwn i yn dda hep-
cor; (er eu bôd ar union gyfrif yn fyrrach
nag y dylant fôd.) Ac etto, *Nid ydwyf mor gwla-
ymrôus wedi fy rhwymo fy hun i Ffurf ofodedig, ag na
byddwyf yn arfer ar Achosion digwyddedig, a phan gly-
wyf fy Enaid wedi ymbelaethu ynof i dywallt allan yr un-
rhyw, fel y byddo Duw trŵy ei râs yn rhoddi i mi allu.*
Ond meddat yn gyffredinol ac yn fwyaf cyn-
nefinol, nid wyf yn arferu ond Ffurfau gosodedig
weddi; A'r Ffurf a arferâf yw *Gwasanaeth yr Eglwys
y Lityrgi*, nid yn unig o herwŷdd ei bôd yn orau
o herwŷdd ei defnydd a'i gwneuthuriad ag a
fedraffi gael, ond wrth hynny i'm cyfaddef fy
hun yn aelod o'r Cyfundeb Sanctaidd hwnnw,
a hefyd i gael y Bûdd o gyd-gyffylltiad yr un
amfer, ac yn yr un Gweddïau â llawer o filoedd
y rhai trŵy yr holl genedl ydynt yn cyflwyno
eu Herfynion o flaen Gorseddfaingc Grâs, yn
yr un geiriau, ac, megis y dywedâis yr awr hon,
ar yr un amfer hefyd. Canys er fy môd yn
unig wrth fyned tros y ddyledfŷydd ymma, etto
wrth y pwngc hwnnw o'n ffydd, *Cymmun y Sain*
yr wyf fi yn dywedyd yn ddigon priodol, *Ein
Tâd ni ac Ein Tâd ni, Trydym ni ac Yr ydym ni, a
Nyni a Nyni*, yn yr holl weddïau eraill, yn gyf-
tal ag yn y weddi fydd uwch ben pob gweddi,
Gweddi yr Arglŷydd.

D O S P A R T H I A D XXVI.

Gan hynny ar yr amfer a ragddywedais,
yn-niffyg lle pwrpasol i weddio, yr wyf yn cyr-
chu i ryw le dirgel yn fy nhŷ neu yn ei gylch;
Neu, o's digwyddi mi fôd gyd-â'm gorchwyl

yn y Maes, yr ŵyf yn cyrchu at ryw Glawdd didrammwyedig, i gyfgod Llŵyn neu Dwm-path ; ac yno naill ai ar fy ngliniau, ai o'm sefull ai yn fy ngorwedd, megis y gallâf (Canys y mae yr holl foddion hyn yn brofedig yn yr Ysgrythyr mewn Gweddiau a Diolchiadau) yr ŵyf yn dechreu fy nefosiwn âg un neu ychwaneg o'r gweriau o'r Ysgrythyr ag ydynt yn-nechreuad *Y gwasanaeth cyffredin* : Wedi hynny yn myned rhagof at y *Gyffes*, yr hon a adroddaf â gof-tyngeiddrwydd tra-mawr, ac â chymmaint o ddi-frifwch ag a fedraf ; Tros yr *Absolurwsion* neu *Y Gollyngdod* yr ŵyf fi yn passio yn hollawl, o her-wydd nad ydyw hi i w datgan genniffi i mi fy hun nac i nèbarall, ond gan Offeiriad yn unig. Ond megis am *Weddi'r Arglŵydd*, a'r *Gwersicliau* ag ydynt gyffylltedig iddi, a'r *Attebion* i'r unrhyw, a'r *Gogoniant* i'r *Tâd &c* ; yr ŵyf yn cyfrif y rhai'n yn fwyaf rhannau o'm gwaith, ac yn fwyaf pwyf-fawr ; ac am hynny yr ydŵyf, â'r gwresog-rwydd y medraf, yn cynhyrfu fy nghalon iddo, yn eu cyflwyno i'm Duw tros bawb eraill yn gyftal a throsof fy hun a'm teulu. At ba rai pan ychwanegŵyf *Y Deuwch*, *Canwn* i'r *Arglŵydd*, a'r *Psalmau* gosodedig ar y dydd yn gwbl, nid ydŵyf fi yn unig yn eu darllain â'r fâth ystyriaeth ag a wnêl i mi eu deall a'u dŵys fynned wrth fyned trostynt ; ond fy ngofal ydyw eu gweddio drof-tynt, a'u haberthu i fynu i Dduw mewn difri-fwch calon megis gweithredoedd o Addoliad ; neu, mewn gair, i addoli trwyddynt hŵy. Pan ddarfyddo hyn, yr ydŵyf yn myned rhagof i rod-di fy Ffydd ar waith wrth ystyried y Credo, ac i weddio drofodd y Gweddiau gweddill yn ol Trefn yr Eglŵys, ond fy môd yn unig yn gad-ael heibio y weddi nefaf o flaen *Rhâd ein Har-*
glŵydd

glŵydd Iesu Grist, o ran nad ellir ei dywedyd ond gan Gynulleidfa o ddau neu dri o'r lleiaf; ac lle mae Gwerficlau ac Attebion, o ran nad oes gennif neb i ateb, yr ŵyf yn gwneuthur un weddi ferr, ond un ddigon llawn o gynhyrfus weithrediad o honynt oll. A hyn oll, trŵy na roddŵyf yn ehud gennad i mi fy hun i oferedd ac i chware â dieithr ac ofer feddyliau, a dderfydd i mi ei gwplau mewn un chwarter awr, ac er bôd hynny yn ennyd o amser i Lafurwr tlawd i'w golli, etto ete all yn dda wneuthur hynny i fynu trŵy ddyfal ddal wrth ei orchwyl tros y rhan arall o'r diwrnod.

D O S P A R T H I A D XXVII.

A'r hyn yr ydŵyf fal hyn yn ei arferu fy hun, yr ydŵyf yn ei orchymmyn i'm Plant a'm Gweinidogion i wneuthur, gan gofio, mae ym-musc amryw o'r achosion y mae Duw yn eu rhoddi, am ba rai y bendithiafai Abraham, gan ei wneuthur yn Genhedlaeth fawr, fôd yr achos ymma yn arbennig wedi ei bennodi, O ran y byddai iddo yntau ddyfgu ei deulu i ofni yr Arglŵydd. Yr ŵyf yn caniattau iddynt hŵy gan hynny bob amser un chwarter awr ar oleu Boreu-fŵyd, gan roddi caeth orchymmyn arnynt yn y cyfamser i fyned i ryw le dirgel, ac yno i geisio wyneb Duw, fel y medrant, o ni fedrant, y môdd gorau. Ac o's hwynt-hŵy, wedi caniattau iddynt cymmaint o ennyd, a rhoddi iddynt gymmaint o addysg, ni wnânt ddim o'r pethau y maent yn cael eu cyfarwyddo i'w gwneuthur, maent hŵy eu hunain ar y bai; yr ŵyffi a'm gwaith hefyd yn ddieuog.

D O S P A R T H I A D XXVIII.

Ac yn gymmaint a bôd pobl wladaidd, y rhai nid ydynt nac adnabyddus na chynnefin â grym Duwioledeb, fynychaf yn anhy ganddynt, o's creffir arnynt yn tynnu o'r neilldu i weddio, neu o's delir hŵynt ar eu Defosiwnau; am hyn ni bŵm i un amser yn fyrr i ddŵyn ar gôf iddynt, mae gwell dioddef gwatwar a gwawd ynfydion tros ddau ddiwrnod neu dri (yr hyn, wedi iddynt ddirmygu a bôd heb wneuthur cyfrif o honaw, ni flina monynt yn ychwaneg) na dioddef y cywilydd diddiwedd a'r gwarth, y rhai fyddant rhan yr annuwiol vn Uffern. Ac megis am y rhai ni fedrant ddarllain, fe ddarfu i mi bob môdd eu hannog i ddysgu ar eu tafod leferydd holl weddiau yr Eglŵys, y rhai ydynt o arfer feunyddiol, hyd y cyrhaeddai ganddynt eu dal mewn côf; gan siccrhau iddynt, fôd eu Henidiau hŵynt mor werthfawr i Dduw, ac wedi eu prynnuer cymmaint gwerth, ag Eneidiau y mwyaf dysgedig o Ddoctorion, neu Eneidiau y Tywysogion mwyaf; ac y dylent fôd hefyd mor anwyl iddynt hwythau; Gan nad ydyw yr holl fyd ddim cyffelybol i fôd yn dâl am un Enaid.

D O S P A R T H I A D XXIX.

Ac ymma ni fedraf i, gyd-â'r eithaf diolchgarwch fy nghalon, ond ail-gosio fy nghyflwr a aeth heibio a'm cyflwr presennol: Canys, o fewn y dau-ugain mlynedd a aethant heibio, pan oeddwn i mewn gallu i gadw lle un mewn gwaith, fe a'm cynghorwyd i gadw Gwêdd i aredig, er nad oedd fy nghyflwr tlawd
fy

fy hun yn cyrhaeddid y bedward ran o'r Tynn ;
Ond gan mae hwn oedd y ffordd fwyaf cyng-
horus a gorau i fuw, mi a'i cymmerais mewn
llaw, ac wrth hynny mi a gymmellwyd trwy
angenrhaidrwydd i gadw Gweinidogion ; ac mi a
ymddygais tu-ag-att y rhai ni, yr un môdd a
rhai eraill ; gan adael iddynt hwy wneuthur a
fynnant yn y pethau perthynatol i w Heneidiau.
Ac yr amfer hwnnw ni fedrwn i gael ganddynt
wneuthur dim, ond pan fyddwn a m llygad ar-
nynt. Ac o's digwyddai i mi neu i m gwraig
fyned oddicartref ond ychydig ffordd, pan ddy-
chwelem, ni fyddem siccr i gael ein croesawu
adref â newydd o ryw ddrwg ddamwain a fy-
ddai trwy eu diofalwch a'u hanhacclus warcho-
daeth. Ond pan welodd Duw yn dda fy nghy-
farwyddo i'r ffordd yr wyf yr awr hon ynddi,
i m harferu fy hun, ac o rwymo fy nheulu i
Wafanaeth Duw; yr ydwyf yn gweled fy ngwa-
fanaeth fy hun yn cael ei gyflawni yn well.
Canys o's myfi neu fy Ngwraig neu bob un o ho-
nom a awn i Ffair neu Farchnad, a gadael gw-
aith i w wneuthur, yr ydym yn siccr i w gael we-
di ei wneuthur yn dda, ac i gael yr Anifeiliaid a'r
rhai bychain, (pan oedd y plant felly) a'r tŷ he-
fyd mewn cystal trefn a phe buafem ein hunain
gartref. Ac o's digwydd iddynt ymbell waith
ymdroi a bôd yn segur, yr wyf yn gweled fôd
yn gywilydd ac yn ddrwg ganddynt o herwydd
eu hesceulusdra, ac y byddant yn ddiccach wr-
thynt eu hunain, nag y medrwn i fôd wrthynt
hwy am hynny. Felly mewn llawer o bethau
amferol, yr wyf yn canfod mae gwîr ydyw, fôd
Duwioldeb yn Êlw mawr, ac mae yr unig ffordd
i gael Gweinidogion da, ydyw e u gwneuthur yn
Gristianogion da yng-ngyntaf.

D O S P A R T H I A D XXX.

Hyd yn hyn mi roddais gyfrif o'm beunyddiol
Ymarfer yn-nyledfŵydd *Gweddi*, fel yr ŵyf yn ar-
 fer fy hun ac yn gorchymmyn i'm teulu. Ond
 heblaw hyn, tra yr ydŵyf gyd-â'm Gorchwyl,
 nid ydŵyffi yn peidio trŵy fyfyrddodau ag ergud-
 iau defosiwnol i dderchafu fy nghalon at Dduw,
 gan erfyn arno drugarhau wrthyf, ychwanegu
 fy ffydd, dysgu i mi gyfrif fy nyddiau, a'r cyffelyb.
 Ac i rwymo fy meddwl yn fŵy i feddyliau da ac
 ymarweddiad nefol; beth bynnag y byddŵyf
 yn ei wneuthur, yr ŵyf yn troi fy meddwl at
 grybwylliad Yspryd Duw yn yr Ysgrythyr lân
 am y gorchwyl neu'r gwaith neillduol hwnnw.
 O's aredig y byddaf, yr ŵyf arferol i goffa y fell-
 dith esmŵyth honno a ofedŵyd ar *Adda*, o fwy-
 tta bara trŵy chwŷs ei wyneb; a hefyd Ddammeg yr
 hauwr, a chyffelybiaeth Teyrnas nef i Faes;
 gyd-â gorchymmyn y Prophŵyd, *I franaru bran-*
ar y galon, a pheidio â hau ymŵc Drain, a'r cyffelyb.
 Pan fyddŵyf ym-mhlith fy Anifeiliaid, yr ŵyf
 yn cofio Ymadrodd y *Prophŵyd*, *Yr Uch a edwŷn ei*
Feddiannydd, a'r *Affyn bresel ei Pherchennog*; ac Yma-
 drodd *Dafydd*, *Na fyddwch fel March neu Fûl heb ddeall*;
 ac hefyd eiriau *Ein Iachawdwr*, *Myfi yw y bugail da*,
 a'r cyfryw. Ac yn wir, y mae yn digwŷdd felly,
 nad oes un rhan o orchwiliaeth y Llafurwr, nad
 ydyw ryw ffordd wedi ei breinioli yn yr Ysgry-
 thyr; megis pe buasai fwriad yr holl-alluog
 Dduw i gynhyrfu ewyllysgarwch y galwedigaeth
 dirmygus, poenus hwnnw, trŵy ofod allan ddir-
 geledigaeth mawr duwioldeb, mewn Damme-
 gion a Chyffelybiaethau wedi eu tynnu oddi-
 wrth yr unrhyw: Ein Hiachawdwr ei hun heb fôd
 yn

yn anwiw ganddo ei alw ei hun yn *Fugail*, a Duw
Tâd yn *Llafarwr*.

DOSPARTHIAD XXXI.

Fel y gallwyf i a'm teulu gyflawnu hyn oll yn fwy
cymmeradwy a llwyddiannus, yr ydwyf yn ar-
bennig ar y Suliau a'r Dyddiau ar ba rai y gweinir
y Cymmun, yn rhoddi y Gorchymmyn caethaf
arnaf fy hun a nhwythau i wneuthur y ddau
beth hyn; Yn gyntaf, ar gymmeryd gofal yn
ein Addoliad cyhoeddus, neu ddirgel, na by-
ddo dim yn ol arnom o dderchafu ein Addoliad
oddimewn, trŵy ein rhwymo ein hunain i fawr
ofal a beunyddiol arferiad yr addoliad oddia-
llan, trŵy daflu ein Cyrph i lawr, trŵy ymoft-
wng ar ein Gliniau, trŵy godi ein Dwyllaw a'n
Golygon tua'r Nef, trŵy ochneidiau a gridd-
fanau, trŵy ein rhwymo ein hunain, weithian
o'r lleiaf, i ddywedyd gwîr eiriau yr holl We-
ddïau a'r Diolchiadau yn unair â'r Gynnullei-
dfa, a'r cyfryw bethau, yrhai ydynt yn gosod
ym-mlaen yn fuddiol ac yn arwyddion hefyd o
ddefosiwn y Galon oddimewn; Gan wybod yn
dda fôd amryw fannau o'r Ysgrythyr, heblaw
yrhai a grybwyllwyd, llawer trŵy Elampl, ac
nid ychydig mewn dull Rheol, yn ein galw i hyn
o Ddoethineb: O ran nad oes dim mwy angen-
rhaid i droi ymaith o gymdeithas dyledswy-
ddau Cristïanogawl, na i diriwiad, o eisiau y
buwioghadau hyn, i ddigalonnog a diysprydol
ddatganiadau, neu, i wir wesus-waith neu or-
chwyl tafod; neu, yr hyn sydd waith, i fôd yn
bresennol yn yr Eglŵys, ac heb fôd yn y gwe-
ddïau. Heblaw hyn, prawf helaeth sydd wedi
gadael hyn in' megis Gwirionedd difigl, y gall
fôd

fôd ymddygiad duwiol oddiallan, lle na byddo dim oddimewn, ond nad oes un amser wîr dderfosiwn oddimewn heb ryw fesur oddiallan hefyd. Yn ail, yr ydwyf yn cymmeryd gofal bob Dydd Sul y boreu yn arbennig, o's bydd yn ddiwrnod Cymmun, na orwêddo nêb o honom yn hŵy yn ei welu, o herwŷdd mae dydd gŵyl ydyw; Ond yn hyttrach ar fyned i'w gwlaui ychydig gynharach y nôs o'r blaen, i'r diben o godi ychydig boreuach y boreugwaith hwnnw, fel wedi prysur orphen ein holl orchwilion angenrhaid ac o gyffredin onestrwŷdd, y gallom bawb gyrchu i ryw le dirgel cyn amser Gweddi; Ac yno wedi i ni trŵy Ffŷdd ein cyfleu ein hunain megis yng-ngolwg Duw, i wneuthur bawb fel yr arferaf i wneuthur; Hynny ydyw, yngyntaf yr ŵyf yn offrymmu i Dduw *Weddi'r Arglŷydd*, ac vn-niwedd pob Arch, yr ydwyf yn meddwl, o's nid yn unig, etto yn bennaf am danafsy hun; Wedi hynny, y Weddi o flaen y Gorchymmynion, gan newid yn unig, *Feddyliau ein Calonnau*, i, *Feddyliau fy Nghalon*, ac, *Fel y carom dydi yn berffaith*, i, *Fel y carŷyf dydi yn berffaith*: Ac wedi darfod hyn, yr ŵyf yn oftyngedig yn adrodd pob un o'r Gorchymmynion; ac ar ol adroddiad yr unrhyw, yn dywedyd, *Arglŷydd trugarhâ wrthyf*, am droseddiadau y cyntaf, yr ail, neu'r trydydd Gorchymmyn hwn, &c. pa fâth bynnag ydynt neu fuant; Ac am yr amler i ddyfod, *gŵstwn gy nghalon* i gadw y cyntaf, yr ail, neu'r trydydd gorchymmyn ymma. &c. yn ei lawn gynhwyfiad a'i wîr ddealldwriaeth: Gan feddwl rhyngof â mi fy hun, a chan goffa, ac adrodd mewn geiriau, fel y medraf, fy nhroseddiadau diweddaf o bob gorchymmyn: Ac wedi y cwbl, *Arglŷydd trugarhâ wrthif*, ac ysgrifenna yr holl gyfreithiau
byn

hyn yn fy nghalon, mi a attolygaf it'. Wedi hynny, mi a ddywedaf un o'r gweddïau tros y Brenhin; Ac yno mi a wnâf fy ngorau, ar ofod allan waith fy Ffýdd ar y Credo a elwir Credo Nisên, trwy ddifigl grediniaeth a datganiad o honi, fel hyn; Credaf yn un Duw---Ac yn un Arglŷydd Iesu---A chredaf yn yr Yspryd glân---A chredaf fod un Catholic ac Apostolic Eglwys---Gangloi y cwbl â'r ergid defosiwnol ymma o'r Ysgrythyr; Yr ŵyf yn credu, Arglŷydd, cymmorth fy anghrediniaeth; A chaniattâi mi yr ydŵyf yn attolwg, Arglŷydd, fôl i mi mewn gwirionedd gredu yn-Nuw Tâd, megis yn fy ngwneuthurŵr i â'r holl fýd; Yn-Nuw Fâb megis fy ngwareaŵr i, a holl ddy-nol ryw; Ac yn-Nuw Yspryd glân, megis fy Sancteiddiŵr i a holl etholedigion Bobl Dduw; Ac fel y gallŵyf adnabod Crist Iesu, a gallu ei adgyfodiadef, a Chymdeithas ei ddi-ddesiadau, fel wedi fy ngwneuthur yn gyd-unffurfïol i'w farwolaeth, y gallŵyf gyrhaeddiad adgyfodiad o feirw, Amen. Wedi gwneuthur hyn oll (mewn han-ner chwarter awr) nid ydŵyf yn ammau dim, nad ydyw hyn yn gywir holiad ac yn wir arfe-riad Ffýdd ac Edifeirwch; mae yn siccr gennif ei bôd yn gyfryw ag a all buwoliaeth draffer-thus Pobl wladaidd yn gyffredinol, ac yn ddi-dorr gyrhaeddiad iddi. Ac ar ol hyn, yr ydym yn myned oll ynghyd i'r Eglŵys, fel y gallom fôd yno ryw ychydig ennyd cyn dechreuad y Gwasanaeth, megis y dywedais o'r blaen; heb adael i neb o honynt aros ar yr ol gartref, o ni byddi un aros i warchod y tŷ ac i gadwy Crochan i ferwi; megis ag o flaen hyn i war-chod y rhai bychain: A hyn (i nodi hyn ar hynt) ar yr ystyriaeth ymma; O ran, tra byddo plant yn wir fabanaidd, Myfi a dybiais erioed yn orau eu cadw nhw gartref; a hynny, o herwydd nad yw y Plant a'r rhai bychain a elwir i glod-
fori

fori Duw wîr fabanod aflafar, ond debygwni y cyfryw fâth o Blant a'r rhai hynny yn St. *Mathew*, y rhai y mae y Tecst yn dywedyd yn eglur, eu bôd yn y deml, yn dywedyd, *Hosanna i Fâb Dafydd, Mat. 21. 15.*

DOSPARTHIAID XXXII.

Fe fu yn wîr, yn yr amfer a fu, yn ein musc lawer o Bregethau, neu Draethawdau mewn dull Pregethau, yn y Trefydd marchnad; megis y bu ac y mae amryw Gynnulleidfaeodd cartrefol bychain ac ymgyfarfodau dirgel: I'r rhai y gwn ddarfod i lawer o'm Cymmydogion gyrchu, a'u bôd etto yn parhau i hynny; ac yn barnu ar eraill am na wnânt yr un peth, ac ydynt yn grwgnach llawer am fôd yn gwahardd arnynt: O'm rhan i, nid ydwyf fi wedi fy modloni, nad ydyw yr un gorchymmyn ag fydd yn erchugorffywys ar y *Dydd Sabbath*, yn gorchymmyn hefyd yn gaeth ac yn ddilyfiant, *Cbwe Diwrnod y gweithu*. Ac yr ydwyf yn ofni y bydd rhaid yn y *Dydd* diweddaſ roddi cyfrif *am ddrygioni ein pethau sanctaidd ymma*, nid yn unig o achos balchder, neillduolaeth unigol, gwahan-iaeth, a gwrthryfelygarwch y cyfryw ymgyfarfodau; ond am dreulio yr amfer *wrth wrando*, yr hwn a ddylafid ei dreilio *wrth weithio*; ac y caiff *Llawer* ag ydynt yn crïo, *Arglŷydd, Arglŷydd*, ac yn tybied fôd ganddynt gydnabod mawr â Duw, eu danfon yn ol â'r ymadrodd ymma, *Nid adwaen chwi, Ewch oddi-wrthif chwi weithredwyr anwiredd, Luwc. 13.*

DOSPARTHIAID XXXIII.

Ond heblaw y dyledswyddau cynnefinol ymma

ma o Grefydd, mae crybŵyll yn yr ysgrythyr
 am amryw rai nad ydynt mor arferedig; y
 cyfryw ydynt, *ympryd, ymostyngiad, mawl a Diolchgarwch*; ein rhodd ei hunain i fynu i law Duw mewn
clefyd, ac yn ddiweddaf, *Parottoad* erbyn *marwolaeth*:
 Yr holl bethau ymma ni fedraf i ond tybied fôd
 yn berthynasol i mi i'w cyflawnu. Am y cyn-
 taf, er bôd ei holl einioes i Ddŷn tlawd yn fâth
 ar ddirwest, ac yn Rawys parhaus; etto yn ddi-
 ammau, ymadrodd ein Hiachawdwr wrth ei
 Ddisgyblion, y rhai oeddynt gan dlotted a'r
 tlottaf, *Math. 6. Pan ymprydioch, &c.* Sydd yn
 rhith ddangos, neu yn lledganiattau, fôd y ddy-
 ledsfwydd honno yn cyrrhaeddud y cyfryw rai
 ag ydynt dlodion: Heblaw hyn, o's oes gan wŷr
 tlodion bechodau i edifarhau o honynt, mae
 yn ddyledus arnynt ddial arnynt eu hunain, a
 chyflawnu y Gweithredoedd addas i Farwo-
 laethad Pechod yngair yr *Apŷtol, 2 Cor. 7.* Me-
 gis am *Foliant a Diolchgarwch* am drugareddau
 wedi eu derbyn, nid ydyw hyn yn unig ddyled-
 sfwydd *Diolchgarwch* naturiol, ond y weithred ben-
 naf o Addoliad, a gwaith Tragywyddoldeb yn y
 Nefoedd, yn ol ymadrodd y *Pŷalmydd, Tr hwn a*
abertbo Foliant a'm hanrhydedda i. Ond pan gym-
 mero Clefyd afael arnaf fi, yr ydwyf yn edrych
 ar hynny megis llaw ac ymweliad Duw yn ddigy-
 frwng; am hynny mi fyddaf yn gwneuthur fy
 ngorau, tra byddo fy nerth a miawn deall yn
 parhau, ar drefnu fy nhŷ a gwneuthur cyfiawn-
 der a'm Teulu, gan adael iddynt yr hyn y darfu
 i Dduw fy mendithio âg ef. Canys yr ydwyf
 yn gweled, o eisiau gofal amferol yn y peth
 ymma, fôd Llythyrau Cymmun y Meirw yn
 gyffredinol yn Ewyllysion, neu yn hyttrach yn
 Gnaseidd-dra neu drawiwyredd y rhai Buw:
 Wedi

Wedi gwneuthur hyn, yr ŵyf yn bwrw ymaith bob gofalon bydol, ac yn fy mharottoi fy hun erbyn fy nghyfrif diweddaſ, ac yn tybied fôd yn fŵy dyledus arnaf ddanfôn am Byfygŵr yr Enaid, yr Eglwysŵr, nag am Byfygŵr y Corph; er nad ydŵyf ychwaith yn gadael hynny heb wneuthur. Dymma y cyfarwyddid y mae St. Iago yn ei roddi i ni, o's bydd nêb yn glaf, danfoned am benuriaid yr Eglŵys, Iago 5. Ac er ondodid na bydd ef nac mor dduwiol nac mor ddysgedig ag y dymmunid ei fôd ef, etto gan mae ei ddylêd ef yw, gweddio tros y Bobl, a bendithio Enw Duw; mae i mi bob rheswm i goelio yn ddifigl, y byddei weinidogaeth o weddiau ac o'r Sacrament yn llefol i mi, ac y gellir fy achub i trŵy bregethiad yr hwn fydd ei hun yn anghymmeradwy, 1 Cor. 9. 27.

DOSPARTH IAD XXXIV.

Wedi rhoddi hyn o gyfrif am fy nylêd tu-agatt Dduw; yr ydŵyf yn-nesafi fiarad am y rhan fawr arall fydd yn canlyn, ac fydd yn perthyn i'm Cymmydog; pa un bynnag ai uwch nâmi, y Tywyfog neu'r Swyddog; ai un o'm cydrâdd, fy nghyfaill a'm Cyd-ddeliad. Ym-mherthyn i'r cyntaf mi gefais hyfforddiad yr Ylgythyrau hyn a'r cyfryw; Fy mab, o fna'r Arglŵydd a'r Brenhin, ac na ymmyr a'r rhai anwaſtad: Canys yn ddifymmwth y cyfyd eu deſtryw nhw, a phŵy a ŵyr eu dinistr nhw ill dau? Dihar. 24. 21, 22. Na felldithia y Brenhin yn dy feddwl. Preg. 10. 20. Ofnŵch Dduw, Ambyddŵch y Brenhin. Ymddarostyngŵch i'r Brenhin, megis y goruchaf; i'r Llywiau dŵyr, megis trwyddo ef wedi eu danfon. 1 Pet. 2. 13, 14, 17. Angenrhaid yw ymddarostyng, nid yn unig o herŵydd llid, eithr

eithr o herwŷdd Cydwybod hefyd. Rhuf. 13. 5. Y rhai a wrthwynebant yr awdurdod, a dderbynniant ddamnedigaeth iddynt eu hunain. gw. 2. A phan ystyrirwyf pa nifer o Eneidiau wedi eu cam-byfforddi a ymrwymasant, nid yn unig mewn gwrthryfelgarwch goleu yn erbyn Enneiniog yr Arglŷydd, ac a dywalltasant waed eraill a'u gwaed eu hunain hefyd yn yr ymrafael dwristan honno; ond ydynt yn parhau hyd heddyw i'w cyfiawnhau eu hunain am y peth a wnaethant. Megis yr ŵyf yn synnu o achos y fâth wrthnyfigrŷydd ffromwŷllt-wallgofus; felly yr ydŵyf yn deall fy môd yn rhwymedig i dderchafu fy nghalon at Dduw gyd-â phob diolchgarwch, yr hwn a'm cadwodd yn ol rhag fy arwain i'r brofedigaeth ymma; a thrŵy yr holl diweddar helbulion a'm cadwodd, nid yn unig rhag codi fy llaw yn erbyn y diweddar Frenhin, ond rhag cydnabod fôd i mi hawl yn y parti hwnnw, rhag dal o'i du ychwaith pan oedd yn fwyaf llwyddiannus; ac yn ymddangos ar unwaith yn Dduwioldeb ac yn Fûdd mawr.

D O S P A R T H I A D XXXV.

Ac am fy ymddygiad tu-ag-at fy nghyd-râdd a'm Cyd-ddeiliad, yr Ysgrythyrau a'm hyfforddiasant yn hyn ydynt gyfryw a'r rhai hyn; Ymgais â Thangneddyf a dilyn hi. Pſal. 34. 13. O's yw bossiibl, byd y mae ynnoch chwî, byddwch beddychlawn â phob dŷn. Rhuf. 12. 18. Nid yntalu Drwg am Ddrwg, a Senn am Senn; eithr yng-ngwrthwyneb yn bendithio, gan wybod mae i byn eich galwdd, fel yr etifeddoch fendith. 1. Pet. 3. 9. Na fyddwch yn-nylêd nêb o ddim, ond o garu bawb eu gilydd. Rhuf. 13. 8. Na attal ddaioni oddi-wrth y rhai y perthyn iddynt, pan fydd ar dy larw i'w wneuthur. Dihar. 3. 27. Pa bethau bydu-

nag oll a ewyllysioch ei wneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy : Canys hyn yw y Gyfraith a'r Prophwydi. Math. 7. 12. Gosod o'r nailldu dy Ddegymmau trwy lawenydd. Ayspeilia dyn Dduw? etto chwi a'm byspeiliafioch i. Ond chwi a ddywedwch, ym-mba beth a thyspeiliafom? yn y degwm a'r Offrwm. Mal. 3. 8. Na ortbrymmed ac na thywyllled nêb ei Frawd mewn dim, canys Dialydd yw yr Arglwydd ar y rhai hyn oll. 1 Theff. 4. 6. Clorionnau angbywir ydynt ffiaidd gan yr Arglwydd. Dihar. II. 1. Yn yr hyn y galwyd bob dyn, yn hynny arhosed gŷd-â Duw. 1 Cor. 7. 24. Heb roddi eich meddwl ar uchel bethau, eithr yn gyd-ostyngedig â'r rhai isel râdd. Rhuf. 12. 16. Na rodia yn Athbrodwr. Lefit. 19. 16. Nac un yn ymyrryd â matterion rhai eraill. 1 Pet. 4. 15.

DOSPARTH IAD XXXVI.

Gan fôd yr Efengyl wedi ei galw yn Efengyl Tangueddyf, gan fôd ein Hiachawdwr, megis Tywysog yr unrhyw, wedi gwneuthur ei gyhoeddiad cyntaf trwy Enau y llu nefol, ddyfod o honaw i ddanfôn Tangueddyf ar y Ddaiar, a thu-ag-at ddynion Ewyllys da; gan fôd ei fywyd a'i orchymmynion yn curo ym-mhennau dynion y ddyledsŵydd honno; gan fôd ei rôdd wrth farw yn hael-rôdd o'r un natur sef o dangneddyf; yr oeddwn yn fy modloni fy hun o angenrhaidrŵydd y Ddyledsŵydd, gan goelio mae drwg oedd y cyfnewid y mae dynion yr awr hon yn ei wneuthur â'r fâth ddiwidrŵydd, y rhai ydynt yn colli ficr fediant Undeb â Thangueddyf, tan ddisgwiliad ac mewn rhith gwirionedd. Cariad yn wir all guddio lliaws o bechodau; Ond gwybod ewyllys y Meistr, heb wneuthur yr unrhyw yn flyddlon, a fydd achos am ba un y cystudir ni âg ychwaneg a thrymmach

mach gwialennodiau. Ac ynghystadlaeth yr Apostol, mae gwybodaeth yn chwyddo, ond Cariad fydd yn adeiladu: Mae Cynnydd o'r naill fef o wybodaeth, yn tueddu i glefyd; ond o'r llall, fef o Gariad, i gryfder a defnydd da. Yr holl-alluog Dduw fydd ei hun yn un; ac a roddodd un Cyfryngŵr rhyngddo ef ei hun a dynion, y dŷn Crist Iesu. Nid oes hefyd ond un Ffydd, un Bedydd, un Obaith gyffredinol; a'r holl Gristianogion a wnaeth ef trŵy y cwlwm tynna o Undeb yn aelodau o'r un Corph, tan y Pen Crist Iesu. Ac yn ddiammau nid oes gennim fawr gyfrif o'n prophes, fawr wybyddiaeth o anrhydedd ein hiachawdwr, neu o'n dyledsfŵydd a'n perthynafau ein hunain, o's gwnawn ni ddrylliad neu rŵyg ymma; o's torrwn ni trŵy holl rwymau Undeb, gan gyfrify rhan yn well na'r cwbl, a bôd o'r eiddo *Pawl*, neu *Apollos*, neu *Sephas*, yn fŵy dewisol, na bôd o eiddo *Crist*.

D O S P A R T H I A D XXXVII.

Yn-nesaf at Gariad yr ŵyf yn cyfrif Cyfiawnder, yr hon fydd Ddyledsfŵydd mor dduwiol, a bôd fy Elusenau yn yspail hebddi; Y gweithredoedd gorau, o's bydd eu fail mewn trawfder, nid ydynt ond y fâth Aberthau ag a offrymmid y *Tephet*, lle yr oedd Llofryddiaeth yn offrwm.

D O S P A R T H I A D XXXVIII

Bôd heb dalu dyledion fydd fâth gyffredin, ond gwîr fâth hefyd o Anghyfiawnder; lladradydyw, ac fydd fynychaf yn drymmach o hyn, o herwŷdd fôd torried ymddiried ac

addewid yn gyffylltedig âgef. Gwell gennif fi gan hynny ddwyn eisiau, na benthycia dim ond a allwyl yn siccr ei dalu; a gwell gennif fôd pob peth allan o ffordd, na'môd yn ol o gywiro yn union yr hyn a addewais, pa un bynnag fyddant fy rhwymedigaethau ai rhai sefydlog am ardraeth i'm Meistr tîr, a threthau cyffredinol; neu ddamweiniol, rhwymedigaethau am daledigaethau ar ddiwrnod gosodedig am a brynnwyl neu a farchnattwyl, neu ryw rwymedigaethau eraill trwy Fil neu Fond; Ac i'r diben ymma yr ydwyl yn ddigon cynnil ac heb ymrwymo ond anfynychaf ac am leiaf y gallwyl am yr amser i ddyfod, o ran na wn beth all ddigwydd mewn diwrnod.

D O S P A R T H I A D XXXIX.

Ym-musc fy Nyledion yr ydwyl yn cyfrif y ddylêd honno yn fwyaf angenrhaid ei chyflawnu, fef, gwneuthur a allwyl o ddaioni i bawb ag y byddo i mi a wnelwyl â hwynt; gan gyfrif yn angharedigrwydd i mi fy hun yn gyftal ag i'm Cymmydog, golli y llês a'r bûdd o wneuthur cymmwynas; ond yn wir anghyfiawnder tu-agat Dduw yr hwn a'ngwnaeth ni yn orychwylwyr ac yn olygwyr ar ei ddaionus bethau; ac a'n cerydda ni am ofod ein Talent heibio i'w chadw mewn Napcyn, fel pe darfuasai i ni ei hafrodloni mewn glothineb a gormodedd.

D O S P A R T H I A D XL.

Y rheol ferr a safadwyl am Gyfiawnder a Chariad, yr ydwyl fi yn ei gymmeryd, ei fôd yn wneuthuriad i eraill y pethau a fyanwn iddynt hwythau

hwythau wneuthur i minnau : Ac nid all dim
fôd fwy cymmedrol na haws i'w gymmwyso i
bob Achos digwyddedig na hyn ; y gwaelf ei
Ddealldwriaeth yn gwybod ei ddeifyfiadau a'i
ddisgwiliadau ei hun, ac wrth hynny yn gwybod
ei Ddyledsfwydd hefyd. Er esampl, o's na fyn-
nwn i yn fy nghyfyngder eithaf a'm hangen fy
ngadael yn ddigymmorth, gadewch i mi gym-
meryd gofal, na throthwyf fy wyneb rhag un
dŷn tlawd : O's da gennif gael dywedyd i mi
yn eglur ac yn Grŷtianogawl fy ngham-gym-
meriadau a'm drwg ddigwyddiadau, gadewch
i mi fod mor gywir i Air-da fy Nghymmy-
dog, ac mor ewyllysgar i'w ddwyn at y gorau,
ag na ddywedwyf i neb eraill, ond i'r trofedd-
wyr yn unig eu beiau a'u tramgwyddiadau :
O's nad da gennif fy nhynnu i lawr trŷy
grochlefain a digywilydd-dra eithaf, hyfder a
haerllugrwydd, gadewch i mi gymmeryd go-
fal rhag ceisio trŷy fiarad rod di arall i dewi,
a gwneuthur iddo fynnu a'i bendafadu : O's yw
ddrwg gennif fôd son am danaf hyd y dref
neu'r wlâd, gadewch i mi na wnelwyf ddim
tu-ag-at wneuthur fiarad am eraill. &c.

DOSPARTHIAD XLI.

Taledigaeth Degymmau, mi wn, yn gyffre-
dinol fydd yn ymddangos yn faich mawr,
ond yr ydwyf fi yn cyfrif hyn yn rhagor-
faint mawr. Mowr-ddrwg Caen oedd offrym-
mu i Dduw y gwaethaf o'i Gynnydd ; ond
rhaid i hwnnw fôd yn gyrrith ryfeddol yr
hwn a rwgnacho offrwmo hynny. Wrth
ddarllain yr Yfgrhythyr yr wyf fi yn can fod yn
hawdd, fôd yr Iuddewon yn eu cyn taf a'u

hail Ddegymmau, yn eu Blaen-ffrwythau, yn yr iawn Ddamweiniol tros aflendid cyfreithlawn, (heb fon am eu hoffrymmau tros bechod, a'u hoffrymmau gwir-fôdd, a'u haddunedau, nac am eu Dinafoedd a'u Cyffiniau oeddylt yn perthyn i'r Offeiriadau ac i eraill yn gwafanaethu yr allor) yr ŵyf fi yn gwelled eu bôd yn fwy llaw-roddiad o'u Dâ tug-at Wafanaeth Duw, nag y disgwilir genym ni Gristianogion fôd yn yr amferoedd ymma. Ac etto mae yr Apostol yn dywedyd fôd yn rhaid, tan yr Efengyl, yn gyftal a than y Gyfraith Iuddewaidd, i'r rhai fydd yn gwafanaethu yr Allor, fyw wrth yr Allor. A pha futt bynnag, yr ydym ni yn tybied fôd y rhan lleiaf, gwaelf, a mwyaf disulw, yn ddigon iddynt, etto mae'r Apostol yn eu cyfrif yn deilwng, nid yn unig o anrhydedd unigol, ond o un dau-ddyblyg. Ar fyrr eiriau, gan fôd Duw yn rhoddi i ni y cwbl, ac heb ofyn ond y ddegfed ran, mae yn ormod bryntni a chrintachrwydd wrthod rhoddi hynny iddo. Haelioni gwyr da a'u rhoddes hwynt i Dduw ac i'w Eglwys; Cyfraith y Deyrnas a'u gwnaeth hwynt yn Etifeddiaeth yr Eglwys; Ni phrynnodd neb mo'r hawl ymma erioed i'w wneuthur yn berthynasol iddo ei hun; Nid oes neb yn talu ardraeth am y rhan honno gyd-â'r naw eraill; felly yr ŵyf fi yn gwneuthur anghyfiawnder â Duw ac â Dŷn, ac â'm henaid fy hun, gan bellled ag y gall Lladrad a chyffegr-yspail fy ngwneuthur yn anghyfiawn o's attaliaf fy Negymmau.

DOSPARTH IAD XLII.

Wrth wneuthur marchnadoedd yr ŵyf yn gochelyd

gochelyd pob drwg-gyfrwyldra a dichell; heb na goganu yr hyn a fyunwn brynnu, na chanmol yr hyn a ewyllyfiwn werthu; llai o lawer yr arferaf ddywedyd Celwýdd, neu, yr hyn fydd waethaf yspail, arfer mesurau a phwysau anghywir, y rhai a elwir yn gymmwys yn bethau ffiaidd gan yr Arglwýdd.

D O S P A R T H I A D XLIII.

Gan mae llafuro yw fy ngalwedigaeth, yr wyf yn rhoddi fy holl frýd arni; gan wybod yn dda, gan nad ydwyf wri wybod Ystât y Deyrnas, nad ydyw weddus i mi ymdrafferthu yng nghylch gwybodaeth mewn matterion ystataidd; nac ymgynhennu â'm goreu-gwýr, y rhai y mae Cristianogrwydd yn gorchymmyn i mi ufuddhau iddynt, a gweddio trostynt. A chan nad ydwyf ddifeinydd, nid allaf gymmeryd arnaf drefnu yn ddibennol gwestiwnau mewn Crefydd; neu wrth-ddadleu yr Eglwysfwr, yr hwn fydd trofos yn yr Arglwýdd.

D O S P A R T H I A D XLIV.

Gan mae Meistr ydwyfar fy Nheulu fy hun yn unig, nid allaf ymmyrryd â'r pethau a ddi gwyddant yn-Nheulu fy Nghymmydog; ond rhaid i mi wneuthur cyfrif mawr yn-nýdd y Farn trofos fy hun, a thros y rhai yn perthyn i mi ac am hynny nid ydyw hi ond gwaith hebrail i mi ymrwystro â chyfrifon amherthynasoeraill. Yn fy Nheulu fy hun, yr ydwyf mor hagedrych, fôd pawb yn buw yn ol ei Gyflwr heb adael i'm Meibion ymdrwfio mewn Rubariau a Theganau, mwy addas i'r Ceffyl blaenaf dynr

dynn fy Nghertwain, nag iddynt hŵy : nid yd-
 ŵyf yn caniattau i'm Merched ychwaith mo'u
 Myhygydu, a'u gorchguddio eu hunain â Chy-
 dau duon, neu ymbincio mewn Scarffau a La-
 ffiau; fel pe byddent i werthu, nid eu Hymen-
 yn a'u Caws, ond hŵynt-hŵy eu hunain yn y
 Farchnad. Mi a wn yn dda fôd y rhai, ydynt
 rhy ofalus am y tŷ fydd allan, fynychaf yn rhy
 ddiofal am y rhan well fydd oddimewn; a digon
 siccr ydyw, mae y peth neffaf i Wagedd, ydyw
 Drygioni: Anllywodraeth mewn un peth fydd
 yn ymluosogi i lawer peth, ac o'r diwedd yn di-
 weddu yn y pethau mwyaf afreolus. Ac nid
 rhyfedd, fôd cymmaint o Denantiaid yr amse-
 roedd hyn yn eu torri eu hunain i lawr, ac yn
 rhoddi eu Bargennion i fynu, gan fôd cyn lleied
 nifer o honynt, y rhai ydynt yn buw fel y dy-
 lai Denantiaid, mewn diwidrŵydd a chynnildeb.

D O S P A R T H I A D XLV.

A thra byddŵyf yn glynu wrth fy ngalwedi-
 gaeth, ac heb fyflud oddi-wrthi; ac yn gochel-
 ad amrywiaeth er difyrwrch, ac ymmyrraeth â
 galwedigaeth a pherthynasau rhai eraill: Yr
 dŵyf hefyd yn ceisio ymwrthod, hyd y gallŵyf
 aewn oneistrŵydd, â'r Pethau cyfreithlawn
 mma, a'm tynnant oddi-wrth ddilyn fy ngal-
 wedigaeth, rhag fy ngosod yn Swyddog yn y
 lŵyf, yn Gwnstabl, yn Ddegymmwyr, neu yn
 rycattor, neu Warden-Eglŵys, a'r cyfryw Ym-
 aha rai, heblaw y boen a'r gôlt y bydd y Gwa-
 anaeth yn eu gofyn, y mae perigl o anfodloni
 y Nghymmyddogion, a mŵy o anfoddhau yr
 Holl-alluog Dduw, canys yn y rhai hyn, rhaid
 mi yn bresennol gymmeryd llw i rododi achwyn

i fynu am bob cam-weithredoedd a beiau, ag a ddelont i'm gwybodaeth ; rhaid i mi achwyn ar y rhai y cedwir afreol yn eu tai ; ar y rhai a gyrchant i'r cyfryw leoedd ; ar y rhai a'u habfennant eu hunain o Wafanaeth yr Eglwys ; ac mewn amser, pan mae cynnnifer o Baptiftiaid, cynnifer o Ffanaticiaid, o rai Ddi-Dduw, ac o Feddwon ym-mhob Plwyf a Thref-lan, mae yn am-mhossibl i mi tan rith gwirionedd ac arferol onestrwydd ddwyn i mewn y cyfrif arferol y bydd rhai yn ei ddwyn, *Fôd pob peth fel y dylai, mewn Trefn dda ragorol.* Nid oes mo'r llawer o flynyddoedd, er pan a'm dewiswyd yn Brycattor, neu Warden-Eglwys ; a chan nad oedd help, fôd yn rhaid gwasanaethu (gan fôd yn gyfiawn i mi ddwyn rhan o bob pŵys a beichiau) ; y peth cyntaf a wneuthym, oedd dywedyd yr gyhoeddus, yr achwynwn i ar bob mâth, heb ffiafr a chyd-ddwyn âg yr un, yn ol y Pynciau neu yr Articl o gyfarwyddid i'r diben hwnnw. Ac ni bŵm i waeth nâ'm gair, gan bresentio ac ac hwyn ar y Cyfaethog, yn gyftal a'r Tlawd ; y hwn a dueddai i'r Papyddiaeth ac oedd an-nuw iol, yn gyftal a'r Ffanatic, yr hwn a wrthod fuw yn ôl rheolau yr Eglwys : Ond am fy mhoe mi a gefais fy ngoganu megis ûn trafferthus tordyn, megis gwibiad, Rôg rhagrithiol, ang nghymmydogaid, cyfaill, aflonydd, a llawer o'r fath ddrwg-dafod. Ac er hyn, yr ydwy yn buw, i Dduw yr wyfi yn diolch, byth, ac eto mewn cymmaint cymmeriad yn y Plwyf, a'r rhai a dyngasant yn anudon, er mwyn cael llonyddwch ; ac a ddewisasant fôd yn gyfrannogion o bechodau rhai eraill, nag o'u digter a'u drwg-Ewyllys

DOSPARTHIAD XLVI.

Ond mi gymmerwn arnaf yn fŵy ewyllysgar
 Sŵydd Golygŵr dros y tlodion, a'r boen oesta-
 dol oedd yn canlyn yr unrhyw; gan ystyried,
 o ran nad oes gennif, o herwŷdd gwaelder fy ng-
 hyflwr, fawr fôdd i fôd yn elusengar ac i gyfran-
 nu tu-ag-at esmwythâd cyflwr y rhai, oeddynt
 mewn cyfyngder; fôd arnaf fŵy rhwymedigaeth
 na byddwn gynnîl o'm gofal a'm poen er eu
 mŵyn hwynt-hŵy. Un Ffordd yn arbennig, y
 dangosais i fy hun yn ewyllysŵr da iddynt, oedd,
 talu hynny a fyddai ofodedig iddynt ym-mhen
 pob wythnos; canys yr oeddwn yn gweled fôd
 torri â hwynt-hŵy tros ddiwrnod neu ddau yn
 drais ac yn gam mawr iddynt hŵy, y rhai nid
 oedd ganddynt ond o'r llaw i'r genau, ac yn
 rhaid iddynt naill ai cardatta ailadratta, o's
 digwŷdd na dderbynniant ymwarded ar yr am-
 fer, y bydd ddyledus iddynt; ac am hynny gwell
 oedd gennif adael eisiau arnaf ty hun, neu fen-
 hycca iddynt, na'u gweled mewn eisiau. A,
 han ystyriwŷf fôd dull y Farn ddiweddaŷ wedi
 gofod ar lawr gan ein Hiachawdwr, megis
 beth yn sefyll ar borthiad y newynog, dilladiad
 noeth, ac ymweliad â'r clâf neu pa fôdd byn-
 iag arall yn gyftuddiedig; nid allaf i ond bar-
 hynny yn beth pwyffawr, allu ateb drofom
 hunain ddarfod cyflawnu y dyledswyddau
 yn: a'n Harglŷydd yn dywedyd yn eglur, fôd
 eiseuluso gwneuthur hyn i'n Cymmydogion, yn
 naccâd o honynt iddo ef ei hun.

DOSPARTHIAD XLVII.

Er darfod i mi hyd yn hyn mewn llawer o
 eiriau

eiriau roddi cyfrif o'm gweithredoedd a'm perthynafau fy hun ; yr hyn all yn gyfiawn fy ngwneuthur yn euog o wâg-ddiflafrwydd a ffolineb, (o ran fôd fiarad amdano ei hun ym-mhawb fynychaf yn waith eisiau fynwyr) etto o's gwelaf ddim daioni wedi ei wneuthur trwy y cynnig ymma, mae gennif ryw bethau eraill i w rhoddi etto i m Cenhedlaeth. Canys yr ydwyf yn rhwyydd yn cyfaddef, mae ynfyd ydwyf, ac o's gwelaf achos, mi fyddaf ehud rhagllaw er mwyn Crist ac er mwyn ei rai bychain ef. A chan dybied yn rhesymmol i ymresymmiadau gŵr an-nysgedig gael cyfal effaith ymmusc rhai o'r un râdd ag yntau, ag a gae resymmau dyfgawdwyr mawr ymmusc ysgolheigion ; a chan obeithio y gall Dduw, yr hwn fydd yn mawrygu ei nerth mewn gwendid, roddi ei fendith ar fy ymgais gwael : nid allaf edifarhau o'r boen a roddais i mi fy hun yn hyn o beth a gymmerais mewn llaw, hyd o ni welwyf, nad ydyw fôdd yn y byd yn fuddiol i Bobl wladaidd, y cyfryw ag wyf i fy hun, ac i ba rai, o's nid yn unig, etto yn bennaf y bwriadwyd y gwaith. Yn y cyfamfer, yr ydwyf yn gobeithio, y derbyn Duw Holl-alluog yr Ewyllys yn lle'r Gallu, ac y madddeua, nid yn unig fy Nhroeddiadau yn hyn a ysgrifennais, ond Trofeddiadau fy Holl fywyd hefyd. Yr hon Weddi fydd angenrhaid i mi ei wneuthur, gyd-â gwresogrwydd mawr, a mi yn awr yn tynnu tu-a m hîr Gartref, ac ar fyrr i roddi cyfrif am bob peth a wneuthym, neu a esculufais, er pan ddaethym i'r Byd. Ar ba ddydd mawr y gofynnir, nid pa mor gyfaethog, pa mor anrhyddeddus ; ond pa mor dduwiol ac mor oneft a fûm : nac pa gan ga lleo

lled; ond pa mor grefyddol, mor gyfiawn, ac mor sofr, y bŵm fuw. Duw a ganiattao, allu o honofymddangos yr amser hwnnw, yn fyddlon yn hwsimoneiddiad neu arferiad y Dalent honno at y gorau, yr hon a roddŵyd tan fy llaw; fel, er Gwâs anfuddiol ydŵyf, etto gan gael fy amherffeithrŵydd wedi ei gyflawnu trŵy haeddeditgaethau fy lachawdwr, a Thrugareddau fy Marnŵr, y gallŵyf gael fy ngosod gyd-â'r Defaid diniwaid, er eu bôd yn fyml ac yn ddiofal, a'm derbyn i mewn i Lawenydd fy Arglwydd, &c.

D I W E D D.